

Demokrat Parti'nin Cumhuriyet Halk Partisi ile Koalisyon Hükûmeti Kurma Girişimi

İsrafil KARATAŞ

Öğr. Gör. Dr., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

E-Mail: israfil.karatas@alanya.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4940-9344

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 24.01.2020 Kabul Tarihi / Accepted: 07.09.2020

ÖZ

KARATAŞ, İsrafil, **Demokrat Parti'nin Cumhuriyet Halk Partisi ile Koalisyon Hükûmeti Kurma Girişimi**, CTAD, Yıl 16, Sayı 32 (Güz 2020), s. 551-582.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) muhalefetin de görüşlerini alarak hazırladığı yeni seçim kanunu tasarısı 16 Şubat 1950 tarihinde kanunlaşmıştır. İlk defa 14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri'nde uygulanacak olan yeni seçim kanunu, getirdiği gizli oy, açık sayım ve adli denetim gibi özellikleri nedeniyle genel anlamda demokratikti. Hileli ve baskıcı 1946 Genel Seçimlerini unutmayan Demokrat Parti (DP), demokratik olarak gördüğü yeni seçim kanuna rağmen seçimlerin dürüst, serbest, baskısız ve en önemlisi de hilesiz yapılıp yapılmayacağı konusunda büyük endişe ve korkulara sahiptir. DP'ye göre, ne kadar mükemmel bir kanun yapılırsa yapılsın o kanunu uygulayacak olan hükûmetin zihniyeti değişmediği sürece değişen hiçbir şey olmayacaktır. Bu anlamda da CHP'ye güvenmemektedir. DP, seçimlerin güven içerisinde dürüstçe yapılmasını sağlamak ve seçim döneminde ortaya çıkacak seçim

mücadelesini yumuşatmak adına CHP'ye, birlikte koalisyon hükûmeti kurma teklifinde bulunmuştur. Sadece DP'li iki bakanın yer alacağı bu hükûmetin görevi, 1950 Genel Seçimlerini birlikte gerçekleştirmektir. Gerekirse seçimlerden sonra da rejim meselelerini halletmek adına koalisyon hükûmeti devam ettirilecektir. Öte yandan yeni seçim kanununda DP, hükûmete daha demokratik olan nispi temsil seçim usulünü kabul ettirememiştir. Bu da muhalefetin, Meclis'te daha az bir sayıyla temsil edilmesi ya da hiç temsil edilememesi endişesine neden olmuştur. DP, bu türdeki endişeleri de ortadan kaldırmak için iktidar partisine bazı tekliflerde bulunmuştur. Buna göre, partiler, milletvekilliği aday listeleri belirlenirken bazı illerde karşılıklı olarak bir birlerine kontenjan bırakmalıydılar. En önemlisi de liderlerinin seçilmesini garantilemek adına karşılıklı olarak aday listelerinde liderlerine yer vermelidiler. Bu çalışmanın amacı, Türk Demokrasi Tarihi'nde ilk defa kurulmaya çalışılan; fakat başarısızlıkla sonuçlanan koalisyon hükûmeti girişimini incelemektir. Bunun yanı sıra koalisyon fikri karşısında; parti yetkililerinin ve basının tutumlarını ve üstlendiği rolleri de ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Koalisyon, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, 1950 Genel Seçimleri, 16 Şubat 1950 tarih ve 5545 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu

ABSTRACT

KARATAŞ, İsrail, **The Democrat Party's Attempt to Form a Coalition Government with the Republican People's Party**, CTAD, Year 16, Issue 32 (Fall 2020), pp. 551-582.

The new election bill prepared by the Republican People's Party (RPP) in consultation with the opposition was enacted on February 16, 1950. The new election law, which was to be implemented for the first time on the General Elections of 14 May 1950, was generally democratic due to its features such as secret vote, open counting and judicial control. Despite considering the new election law as democratic, the Democratic Party (DP), bearing in mind the fraudulent and oppressive General Elections of 1946, had great concerns and fears about whether the elections would be held honestly, freely, without pressure and most importantly, without fraud. According to DP, no matter how perfect a law was made, nothing would change unless the mentality of the government that would implement that law changed. In this sense, it did not have confidence in the RPP. DP made an offer to RPP to form a coalition government together in order to ensure the elections to be held honestly with confidence and to soften the election struggle that would arise during the election period. The task of this government, which would involve only two DP ministers, was to hold the General Elections of 1950 together. If necessary, the coalition government would be continued after the elections in

order to deal with the regime issues. On the other hand, the DP could not get the more democratic proportional representation election procedure to be accepted by the government in the new election law. This led to the concern that the opposition would be represented in the Parliament with a lesser number or not at all. DP made some offers to the ruling party in order to eliminate such concerns. Accordingly, parties should leave quotas reciprocally in some provinces while nominating their candidate lists for the parliament. Most importantly, the candidate lists should include their leaders mutually to guarantee that their leaders are elected. The aim of this study is to examine the first ever but failed coalition government attempt in Turkish Democracy History. In addition, it is aimed to present the roles and attitudes of party officials and the press in the face of the coalition idea.

Keywords: Coalition, Democratic Party, Republican People's Party, General Elections of 1950, Parliamentary Election Law No. 5545 of 16 February 1950

Giriş

7 Ocak 1946 tarihinde kurulan DP'nin,¹ kuruluşundan 1950 yılına kadar iktidar partisi CHP'den ısrarla değiştirmesini istediği en önemli kanunlardan bir tanesi mevcut seçim kanunu idi. Bu kanun anti demokratik olması hasebiyle muhalefet ile iktidar partisi arasındaki en büyük anlaşmazlık konusu olmuştur.² CHP, bu durumu DP'nin istekleri doğrultusunda düzeltmeye çalışmıştır.³ Buna yönelik hamlelerden ilki 21 Temmuz 1946 erken Genel Seçimler öncesinde yaşanmıştır. 5 Haziran günü kanunda yapılan bir değişiklik ile ilk defa uygulanacak olan tek dereceli seçim sistemi kabul edilmiştir. Çoğunluk seçim sistemi getirilirken, muhalefetin ısrarlarına rağmen gizli oy-açık sayım ve seçimlerin adli denetimi konusunda bir adım atılmamıştır. Kısacası 1946 Genel Seçimleri adli denetimin dışında açık oy-gizli sayım kuralı ve çoğunluk sistemine

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Mahmut Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV 1946-1950 Demokrasiye Geçiş*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, s. 37.

² Hikmet Bila, *CHP 1919-1999*, Doğan Kitap, İstanbul, 1999, s. 111, Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, 6. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, s. 310; Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 80.

³ DP, 1946 Genel Seçimler öncesinde seçimlerin dürüst yapılmasının gerekliliğinden söz ederek hükümetten bu yönde tedbirlerin alınmasını istemiştir. Karpat, *age.*, s. 241.

göre yapılmıştır.⁴ Seçim sonuçlarına göre; CHP 395, DP 64, bağımsızlar ise 6 milletvekilliği kazanmıştır.⁵

DP'nin 1946 Genel Seçim kampanyasının ana başlıklarını seçim güvenliğinin sağlanması, seçimin adli denetim altında yapılması, seçimlerde devlet bürokrasisinin ve hükümetin tarafsız davranması, çoğunluk sistemi yerine nispi temsil sisteminin⁶ uygulanması konuları oluşturmuştur.⁷ DP'lilerin iktidar partisinden istediği güvenli ve serbest seçim kanunu ilerleyen aylarda da sık sık tekrarlanmıştır. Bunda 1946 Genel Seçimlerinde yolsuzluk ve hilenin yapılmış olmasının⁸ büyük oranda etkili olduğu söylenebilir. 7 Ocak 1947 tarihinde toplanan DP'nin Birinci Büyük Kongresi'nde kabul edilen Hürriyet Misakı'nda hükümetten istenen işler arasında, seçim kanununun değiştirilmesi de yer almıştır. Buna göre, mahkemeler tarafından uygulanacak bir seçim kanunu kabul edilmediği takdirde, Meclis terk edilerek sine-i millete dönülecektir.⁹

CHP Meclis Grubu, 1948 yılının başlarında DP'nin seçim kanunda değişiklik yapılmasına yönelik taleplerini yerine getirmek için çalışmalarına başlamıştır. Uzun çalışmalar sonucunda İkinci Hasan Saka Hükümeti döneminde (10 Haziran 1948 - 16 Ocak 1949), 8 Temmuz 1948 günü Meclis tarafından gizli oy, açık sayım usulü kabul edilmiştir. DP'liler, seçim kanunundaki kısmi değişiklik karşısında bunu ileri bir adım olarak görmekle birlikte yetersiz olarak nitelmişlerdir; çünkü yeni kanun değişikliğine göre de seçimler adli değil, idari makamlar tarafından denetlenmekteydi. Yeni seçim kanununda adli denetimin

⁴ Cemil Koçak, "Siyasi Tarih 1923-1950", *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Yay. Yön. Sina Akşın, Cem Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 182. Türkiye'de çoğunluk seçim sistemi ilk defa 1946 erken Genel Seçimlerinde uygulanmıştır. Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler 1877-1999*, 1. Baskı, TESAV Yayınları, Ankara, 2002, s. 94.

⁵ Murat Burgaç, "1946 Genel Seçimlerinde Propaganda", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 26, Bahar 2013, s. 179. Bu seçim sonuçlarıyla ilgili veriler kimi kaynaklarda farklı gösterilmektedir. CHP 397, DP 61, bağımsızlar 7 milletvekili çıkartmıştır. https://global.tbmm.gov.tr/docs/secim_sonuclari/secim3_tr.pdf (Erişim Tarihi: 02.09.2020).

⁶ Nispi temsil sistemi; siyasi partilerin güçleri oranında Meclislerde temsil edilmesini olanak veren ve niteliğiyle temsilde adalet boyutunu öne çıkaran bir sistemdir. Sistemin bir takım sakıncaları mevcuttur. Seçimler sonucunda oyların çok sayıda parti arasında dağılması nedeniyle Meclis'te istikrarlı hükümetleri kuracak çoğunlukların oluşması zorlaşmaktadır. Aynı zamanda seçmenler, farklı partilerin adaylarından oluşan karma liste yapamamaktadır. Sistemin bu tür zararlarına rağmen bazı faydaları vardır. Toplumda var olan farklı fikirlerin Meclis'e yansımaya olanak vermesi dolayısıyla siyasi ve toplumsal gerginliğin düşmesini sağlamaktadır. Tuncer, *age.*, s. 94-95.

⁷ Koçak, *agm.*, s. 182-183.

⁸ Cem Eroğul, "Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-1971", *Geçiş Sürecinde Türkiye*, Derleme: İrvın C. Schink, E. Ahmet Tonak, 6.bs., Belge Yayınları, İstanbul, 2013, s. 179-180.

⁹ Karpat, *age.*, s. 269., Eroğul, *agm.*, s. 181.

olmamasına bir tepki olarak da DP, 17 Ekim 1948 ara seçimlerine katılmama kararı almıştır.¹⁰

1949 yılının Ocak ayında Şemsettin Günaltay başkanlığında kurulan liberal Günaltay Hükûmeti,¹¹ kendisine yeni bir seçim kanunu yapmayı hedef edindi. Kanunun yapılması anlamında hükûmet kanadında sürüncemede bırakma eğiliminin ağır basması üzerineyse 20 Haziran 1949 tarihli DP'nin İkinci Kongresi'nde *Millî Husumet Andı* kabul edilmiştir. Söz konusu bu antta, vatandaşın oyuna saygı göstermeyen iktidarın milletin husumetiyle karşı karşıya kalacağı ifade edilmiştir. Kongre'den sonra iktidarla mücadelesini daha da sertleştiren DP, 16 Ekim 1949 tarihinde yapılan ara seçimlere de katılmayarak¹² bir nevi tepkisini ortaya koymuştur.

Baskılar karşısında hükûmetle muhalefetin görüşlerini birleştirerek hazırladığı yeni seçim kanunu tasarısı 16 Aralık 1949 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından Meclis Başkanlığı'na sunulmuştur.¹³ 16 Şubat 1950'de TBMM'de DP ile CHP'nin ortak oylarıyla geçen 5545 sayılı yeni Seçim Kanunu¹⁴ temel ilkeleri bakımından demokratiktir. Kanuna göre gizli oy, açık sayım ve yargı denetimi ilkeleri kabul edilmiştir. Adli denetimiye yargıçlardan oluşan Yüksek Seçim Kurulu yapacaktır.¹⁵ DP'nin yıllardır savunduğu seçimlerde adli denetim getirilirken; DP'nin tüm ısrarlarına rağmen nispi temsile geçilmeyip, çoğunlukçu seçim sistemi devam ettirilmiştir.¹⁶ Yeni seçim sisteminin, demokratik olmayan yönlerinden en önemlisi çoğunlukçu sistemin devam ettirilmesidir.

Tasarının CHP ve DP'nin lehte, Millet Partisi'nin (MP) aleyhte oylarıyla kanunlaşmasından¹⁷ sonra Adnan Menderes, yaptığı bir konuşmada, Türkiye'de dürüst ve serbest bir seçim yapmak için bu seçim kanununun tek başına yeterli olmadığını ifade etmiştir. Menderes, "...kanun düzenlenmesinde galebe çalan anlayış ve zihniyetin seçimler sırasında da devam etmesi" gerekliliğinden söz etmiştir.¹⁸ Hileli

¹⁰ Karpat, *age.*, s. 310-312., Bila, *age.*, s. 131.

¹¹ Şemsettin Günaltay Hükûmeti'nin programı hakkında geniş bilgi için bk. Alpaslan Öztürkci, "Şemsettin Günaltay Hükûmeti'nin Programı ve Tarihsel Misyonu", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:23, Temmuz 2020, s. 409-434.

¹² Eroğul, *agm.*, s. 183.

¹³ Süleyman İnan, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Liberte Yayınları, Ankara, 2006, s. 406-407, 414.

¹⁴ Naim Sönmez, "Seçim Sisteminin Demokratikleştirilmesinin Bir Aşaması: 1950 Milletvekili Seçim Kanunu", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:6, Sayı: 2, Yıl:2013, ss. 438-461, s. 460.

¹⁵ Eroğul, *age.*, s. 81., Eroğul, *agm.*, s. 183-184.

¹⁶ Şükrü Karatepe, *Darbeler, Anayasalar ve Modernleşme*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 198.

¹⁷ "Yeni seçim kanunu", *Akşam*, 17 Şubat 1950, s. 1-2., Sönmez, *agm.*, s. 460.

¹⁸ İnan, *age.*, s. 419.

ve baskıcı 1946 Genel Seçimleri'ni görmüş olan DP'liler yeni seçim kanuna rağmen 1950 Genel Seçimleri'nin dürüst ve serbest bir şekilde yapıp yapılmayacağından çok büyük bir endişe duymaktaydılar.¹⁹ Bu endişeleri ortadan kaldırmak ve seçimlerin emniyet ve huzur içerisinde yapılmasını sağlamak için DP, CHP'ye seçim zamanına özel olmak üzere bir koalisyon hükümeti kurulmasını teklif edecektir.

Koalisyona Yönelik Yapılan Resmi Görüşmeler Öncesinde Yaşananlar

DP Genel Yönetim Kurulu üyelerinden Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, 1950 yılının başlarında CHP Manisa Milletvekili Lütfi Kırdar'a partiler arasındaki ilişkileri iyileştirmek ve yaklaşan seçimleri sükûnet içerisinde geçirmek amacıyla bir teklifte bulunmuştur. Teklife göre, seçimler esnasında her iki parti belirli seçim yerlerinde kendi adaylarının kazanması için karşılıklı olarak eksik listeler gösterecektir. Böylece çoğunluk seçim sistemi nedeniyle ortaya çıkacak sert mücadele hafiflemiş olacaktır. Karaosmanoğlu, parti liderlerinin seçilmesi için de partilerin karşılıklı olarak liderlerini kendi listelerine koymasına ya da boşlukların bırakılmasına da önermiştir. Kırdar, Karaosmanoğlu'nun önerisini CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'ye aktarmıştır. İnönü, mekanizmanın nasıl işleyeceğini anlamadığını ifade ederek daha geniş bir açıklama istemiştir. Karaosmanoğlu da İnönü'nün bununla ilgilendiğini düşünerek meseleyi Adnan Menderes'e açmış; kendisini bu iş için ikna etmiştir. Aynı zamanda çalışmalarına devam etmesi için de teşvik edilmiştir. Bunun üzerine Karaosmanoğlu, önerisini hem CHP İzmir Teşkilatı'na hem de DP Manisa İl Teşkilatı'na anlatarak onların da desteğini almıştır. Bu anlamda CHP İzmir İl Teşkilatı'ndan Dr. Lebit Yurdoğlu, öneriyi sahiplenmiş ve yaptığı temasları da bir raporla CHP Genel Merkezi'ne bildirmiştir.²⁰ Yurdoğlu, 1950 yılının Şubat ayı içerisinde Ankara'ya gelerek CHP İzmir Milletvekilleri Şevket Adalan ve Sait Odyak kanalıyla İnönü'ye, Adnan Menderes ile Fuat Köprülü'nün de desteklediği Karaosmanoğlu'nun teklifini duyuracaktır.²¹ Görüldüğü üzere, sonraki günlerde DP yöneticilerinin izni ve teşvikleri dahilinde İzmir ve Manisa yöresinde harekete geçen Karaosmanoğlu, buradaki bazı CHP teşkilatı üyelerini harekete geçirmeyi başarmıştır. Karaosmanoğlu bu tür çalışmaları İzmir'de yürütürken Ankara ve İstanbul'da bazı muhalif gazeteciler de DP'nin bu fikrini hayata

¹⁹ Şevket Bilgin, "İktidarın Son Kozu", *Yeni Asır*, 31 Ocak 1950, s. 1, 3., Ahmet Emin Yalman, "Kör Döğüşüne Doğru", *Vatan*, 10 Ocak 1950, s. 1, 3., Ahmet Emin Yalman, "Ben İyiyim, Çünkü Karşımdaki Kötüdür", *Vatan*, 17 Ocak 1950, s. 1, 3., M. Tuncer, "İkinci Adım Da Atılmalı", *Yeni Asır*, 19 Şubat 1950, s. 1, 3.

²⁰ Samet Ağaoglu, "*Siyasi Günlük: Demokrat Parti'nin Kuruluşu*", Yay. Haz. Cemil Koçak, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 379-380., Faik Ahmet Barutçu, *Siyasi Anılar 1939-1954*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1977, s. 391.

²¹ Nihat Erim, *Günlükler: 1925-1979*, C. I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 414.

geçirmek için çalışmalarına çoktan başlamıştır. Fakat bu muhalif gazetelerin yazdıklarına bakıldığında, bunlar DP'nin işin sonunda asıl istekleri olan koalisyon hükûmetinin kurulması yönünde genel olarak hükûmeti teşvik edici yazılar yazacaklardır.

DP yanlısı *Vatan* Gazetesi'nin Başyazarı Ahmet Emin Yalman ve Burhan Belge, 7 Ocak 1950 tarihinde CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün en yakınında yer alan isimlerden Başbakan Yardımcısı Nihat Erim ile görüşmüştür. Erim, Yalman'ın konuşmalarından, DP'nin son zamanlarda kendilerine karşı *dostluk politikası* güderek bir koalisyon hükûmeti teklif etme hazırlığı içerisinde bulduklarını anlamıştır. Yalman'a 12 Temmuz 1947 Beyannamesi'nden sonra DP Genel Başkanı Celâl Bayar'ın tutumunu, DP tarafından yayınlanan Millî Husumet Andı'nı göstererek, bütün bunlar ortada dururken DP ile bir koalisyon hükûmetinin kurulamayacağını sert bir ifadeyle belirtmiştir.²² İlk etapta koalisyon fikrine karşı çıkan Erim, ilerleyen günlerde sürekli olarak fikir değiştirecektir.

Erim'in CHP-DP koalisyon hükûmetine karşı çıktığı ve Karaosmanoğlu'nun da İzmir'de temaslarda bulunduğu günlerde DP, kendi tarafını tutan gazetelere seçim zamanı için bir koalisyon hükûmeti kurulması gerektiği yönünde yazılar yazdırmaya başlamıştır.²³ Muhafız *Yeni Sabah* Gazetesi, CHP iktidarının son 25 yıllık dönemindeki faaliyetlerini hatırlatmış ve yeni çıkacak seçim kanuna rağmen CHP'ye güvenilmeyeceğini; dolayısıyla seçimleri tarafsız bir hükûmetin gerçekleştirmesi gerektiğini dile getirmiştir. Yapılacak seçimlerin dürüstlüğünden kimsenin şüphe etmemesi için Mısır'da olduğu gibi²⁴ Türkiye'de de tarafsız kişilerden oluşacak bir seçim hükûmeti kurulmalıdır. Bu hükûmet seçimleri dürüst bir şekilde gerçekleştirdikten sonra iktidarı seçimi kazanan partiye devretmelidir.²⁵ *Vatan*'dan Ahmet Emin Yalman ise 8 Ocak 1950 tarihindeki başmakalesinde DP ile CHP'nin birbirlerine karşı itimadının olmadığından yola

²² Nihat Erim, Yalman ile yaptığı görüşmenin içeriğini aynen İnönü'ye aktarmıştır. Erim, *age.*, s. 404.

²³ Erim, *age.*, s. 410., "Koalisyon Kabinesine asla ihtimal verilmiyor", *Akşam*, 23 Ocak 1950, s. 1.

²⁴ 1950 yılının Ocak ayının başlarında Mısır'da genel seçimler yapılmıştır. 11 Ocak 1950 tarihinde açıklanan sonuçlara göre, Vefd Partisi Meclis'teki 319 sandalyenin 228'ini alarak seçimlerden birinci parti çıkmıştır. "Mısır'da Vefd'in zaferindeki mana", *Cumhuriyet*, 11 Ocak 1950, s. 3., "Mısır seçimlerinde kati netice", *Cumhuriyet*, 12 Ocak 1950, s. 3. Seçimleri kazanan Vefd Partisi'nin lideri Nehhas Paşa, Mısır Kralı tarafından hükûmeti kurmakla görevlendirilmiştir. Seçimleri yakından takip eden bazı Türk basınına göre, Mısır'daki seçimler tarafsız kişilerden oluşan bir seçim hükûmeti tarafından gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla Mısır Kralı'nın bile müdahalede etmediği dürüst bir genel seçim yapılmıştır. Bu haliyle 1950 Mısır Seçimleri başta Türkiye olmak üzere birçok ülkeye örnek gösterilmiştir. "Mısır seçimlerinden alınacak ders", *Hürriyet*, 26 Ocak 1950, s. 1., M. H. Zal, "Seçim yılı", *Vatan*, 16 Ocak 1950, s. 3., "Tarafsız Bir Seçim Kabinesi Lazım", *Yeni Sabah*, 4 Ocak 1950, s. 1, 5.

²⁵ "Tarafsız Bir Seçim Kabinesi Lazım", *Yeni Sabah*, 4 Ocak 1950, s. 1, 5.

çıkarak gelecek seçimleri bir koalisyon hükûmetinin yapmasını tavsiye etmiştir. Hatta Yalman, koalisyon hükûmetinin seçimlerden sonra en az bir yıl daha görevine devam etmesi gerektiğini belirtmiş; böylece demokrasinin intikal devresinin tamamlanmış ve iç barışı sağlanmış olacağına vurgu yapmıştır.²⁶ Ardından Yalman, iki gün boyunca üst üste yazdığı makalelerinde, iktidar ve muhalefet partisine itidal çağrısında bulunmuştur. Aynı zamanda koalisyon meselesine temas ederek çok mükemmel bir seçim kanunu yapılırsa da partiler arasında güven olmadıkça seçimlerin dürüst gerçekleşemeyeceğini vurgulamıştır.²⁷

Muhalef gazetelerden *Son Posta* da tıpkı *Vatan* gibi millet tarafından çok önemsenen seçimlerin emniyet içinde yapılmasını sağlamak ve seçimler üzerindeki endişeleri gidermek adına, DP ve CHP'nin içinde bulunduğu daha çok teknokrat isimlerin alındığı bir seçim hükûmetinin kurulmasını önermiştir. Gazeteye göre, ancak böyle bir tedbirle seçimler dürüst bir şekilde gerçekleştirilebilirdi.²⁸ Buradan anlaşıldığı üzere, gazete, her ne kadar kurulmasını istediği hükûmeti bir koalisyon hükûmeti olarak adlandırmasa da, bu, çoğunluğunu teknokratların oluşturduğu bir koalisyon hükûmeti modelidir.

Koalisyon hükûmetinin oluşturulması için Karaosmanoğlu tarafından ilk çalışmalar yapıldığı İzmir'de muhalif basın, bunun kurulması gerekliliğini ilk başta üstü kapalı, ardından açık bir şekilde ortaya atmaya başlamıştır. İzmir'de çıkan ve Şevket Bilgin'in sahibi olduğu muhalif *Yeni Asır* Gazetesi, 19 Ocak 1950 tarihinde yayınladığı başmakalesinde dürüst ve demokratik bir seçimin iş birliği halinde yapılması için DP'nin iktidar partisine elini uzattığını; fakat iktidar partisinden bu iş birliğine olumlu bir cevap gelmediğini aktarmıştır. Gazete, güvenilir bir seçim için iktidarla muhalefetin iş birliği halinde olması gerektiğini düşünmektedir.²⁹ Yine, 21 Ocak 1950 tarihindeki sayısında aynı gazete, seçim kanunu tasarısının mükemmel olduğunu; ancak kendilerinde ve halkta bu kanunun CHP iktidarı tarafından tatbik edilmeyeceği endişe ve korkusunun bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu endişeyi ortadan kaldırmak için ne yapılması gerekiyorsa, iktidarla muhalefetin el birliğiyle gerçekleştirmesinin Türkiye halkına karşı bir şeref borcu olduğunun altı kalınca çizilmiştir.³⁰ Bu üstü kapalı koalisyon tavsiyesinden sonra *Yeni Asır*, açık bir şekilde koalisyon hükûmetiyle ilgili söylentileri haberleştirmeye başlamıştır. İddialara göre, son zamanlarda iktidar partisinin başlattığı gerginlik, yeni seçim kanunundan beklenen yararı

²⁶ Ahmet Emin Yalman, "Demokrat Dostlarıma -2", *Vatan*, 8 Ocak 1950, s. 1, 3.

²⁷ Ahmet Emin Yalman, "Milleti Düşünmeyenler", *Vatan*, 9 Ocak 1950, s. 1, 3., Ahmet Emin Yalman, "Kör Doğuşüne Doğru", *Vatan*, 10 Ocak 1950, s. 1, 3.

²⁸ Selim Ragıp Emeç, "Seçimler ve Koalisyon Kabinesi", *Son Posta*, 7 Ocak 1950, s. 1, 7.

²⁹ M. Tuncer, "Hala Uzanmış Duran El", *Yeni Asır*, 19 Ocak 1950, s. 1, 3.

³⁰ M. Tuncer, "Korkuya Yer Kalmasın", *Yeni Asır*, 21 Ocak 1950, s. 1, 3.

boşa çıkartmaya başlamıştır. Bu duruma siyasi çevrelerde çözüm olarak bazı bakanlıkların DP'ye verilmesi yani bir koalisyon hükûmetinin kurulması konuşulmaya başlanmıştır. Siyasi partilerin yüksek yönetiminde de bu çözüm fikrinin konuşulduğunu belirten gazete, bunun henüz bir fikir halinde olduğunu da sözlerine ilave etmiştir.³¹ 24 Ocak 1950 tarihindeki sayısında aynı gazetede yayınlanan başmakalede, iktidar partisinin seçimler için verdiği teminat konusunda kuşkuların olduğu öne sürülmüştür. M. Tuncer'e göre iktidar partisi, seçimlerin emniyeti konusunda samimiyse seçimleri muhalif partilerin de içinde bulunduğu bir hükûmetle yapması gerekir.³² Bu yazıda, kurulması istenen koalisyon hükûmetine bütün muhalif partilerin alınması gerektiğinin belirtilmiş olması gözlerden kaçmamaktadır.

Sedat Simavi'nin gazetesi *Hürriyet* de o sıralarda yaptığı yayınlarla, genel seçime mahsus olmak üzere, bir koalisyon hükûmeti fikrini desteklemiştir. Hatta gazete halkın seçimlere olan itimadını kazanmak için DP'den bir iki kişinin bakan olarak yer alacağı bir koalisyon hükûmetinin kurulmasının zaruretinden ilk olarak kendilerinin bahsettiğini ifade etmiştir. Kendilerinin ortaya attığı bu fikrin birçok çevrede iyi karşılandığını aktarmış; Başbakan Şemsettin Günaltay'ın bu konuda düşüncesinin ne olduğunu bilmediklerini, fakat memleket sevgisi bakımından başbakanın da bu fikre taraftar olmasını temenni ettiklerini dile getirmiştir:

“...Bu itibarla bütün teminatlardan istifade etmek mecburiyetindeyiz. Sandık başına gidecek vatandaş, rey pusulasının hiçbir tahrife uğramayacağından emin olmalıdır. Kabinede Demokrat Partiye mensup bir iki Vekilin bulunması ise vatandaş için en büyük ve en kuvvetli teminatı teşkil edecektir...”

şeklindeki sözlerle yine koalisyon hükûmeti konusunda ısrar edilmiştir.³³ Son olarak gazete, koalisyon hükûmeti kurulmasa bile CHP'nin şimdiki hükûmeti ile seçimlere gitmesinin yanlış olacağını iddia etmiştir. Buna sebep olarak da hükûmetteki bazı bakanların geçmişteki anti demokratik, menfi faaliyetleri nedeniyle yıpranmış olmaları gösterilmiştir. Günaltay'a seçimlere giderken hükûmetini tekrar kurması tavsiye edilmiştir.³⁴

Hürriyet, koalisyon hükûmeti fikrini iktidar partisine kabul ettirmek adına nabız yoklama faaliyetlerine 24 Ocak 1950 tarihindeki makalesinde de sürdürmüştür. Bu sefer gazete, seçim kampanyası döneminde başka ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de partiler arasında büyük çatışmanın ve huzursuzluğun ortaya çıkacağını öne sürerek bunun önlemenin tek yolunun bir koalisyon

³¹ “Seçimlere Doğru Koalisyon Kabinesi Mi?”, *Yeni Asır*, 23 Ocak 1950, s. 1, 4.

³² M. Tuncer, “Yeni Bir Devir Açalım”, *Yeni Asır*, 24 Ocak 1950, s. 1, 3.

³³ “Koalisyon Kabinesi”, *Hürriyet*, 21 Ocak 1950, s. 1.

³⁴ Aynı yer.

hükûmeti kurmaktan geçtiğini belirtmiştir. Gazete, seçim zamanında kurulacak koalisyonun en büyük faydasının seçimlerde emniyeti sağlamak olduğunu da ilave ederek Başbakan Günaltay'a şu sözlerle seslenmiştir:

“...Eğer Şemsettin Günaltay hükûmeti kendisinden beklenen fedakârlığı yaparak kabinesine Demokratlardan birkaç Vekil alacak olursa, seçimler dolayısıyla vaki olacak gürültüleri ve şikâyetleri önlemiş olacaktır. Memleket meseleleri mevzubahis olunca, sandalye endişesini bertaraf etmeliyiz. Böyle bir fedakârlığa Şemsettin Günaltay'dan ve arkadaşlarından bekliyoruz. Seçimlerin selameti ve demokratik rejimin icapları neyi emrediyorsa ona boyun eğmesini bilmeliyiz. Medeni dünyanın ortasında başka şartlar dâhilinde yaşamamıza imkân yoktur”.³⁵

DP'nin resmi yayın organı olan *Zafer* de seçimlerin emniyet ve huzur içinde yapılması için bir koalisyon hükûmetinin kurulmasının gerekliliğinden söz ederek *Hürriyet Gazetesi*'nin ortaya atmış olduğu fikre destek vermiştir.³⁶

Bu esnada *Cumhuriyet*'in, siyasi çevrelerde dolaşan bir söylentiye istinaden yaptığı habere göre, CHP içerisinde de bir koalisyon hükûmetinin kurulması hususunda bir temayül bulunmaktadır.³⁷ Fakat CHP içerisinde olduğu iddia edilen bu temayüle hemen *Akşam*'dan bir yalanlama gelmiştir. Gazetenin, CHP içinden aldığı bilgilere dayanarak verdiği haberlere göre, son günlerde DP içinde ve DP'ye yakın gazetelerde konuşulan koalisyon hükûmeti fikrine iktidar partisi karşı çıkmaktadır. İktidar partisi seçimlerin emniyetle yapılması için bir koalisyon hükûmetine ihtiyaç olmadığını; söz konusu seçim emniyetinin, yeni kanunla tam anlamıyla güvence altına alındığını aktarmıştır. Çünkü, yeni kanuna göre seçimlerin idaresine ne hükûmet ne de idare adamları karışacaktır. CHP çevreleri tarafından DP'nin seçimlere veya Meclis'e girmeme tehdidinde bulunduğu hatırlatılarak, bu şekilde tehditlerde bulunan bir parti ile koalisyon hükûmeti kurmanın, seçim yapılmasını dahi tehlikeye sokacağı ifade edilmiştir. Bundan dolayı, CHP koalisyon hükûmeti hakkındaki düşünceleri gayri ciddi olarak karşılamıştır. Bunun bir diğer nedeniyse CHP'ye göre koalisyon hükûmetlerinin ancak Meclis'te tek başına çoğunluğa sahip olmayan partiler arasında çoğunluk teşkil etmek için kurulmasıdır; oysa Meclis içerisinde tek başına hükûmeti kurabilecek bir parti zaten bulunmaktadır. Bu durum karşısında bir koalisyon hükûmetinin kurulması içeride olduğu gibi dışarıda da bir özentilik ve gayriciddilik olarak karşılanır.³⁸ CHP'nin koalisyon fikrine bu

³⁵ “Koalisyon Kabinesine Doğru”, *Hürriyet*, 24 Ocak 1950, s. 1.

³⁶ “Koalisyon Kabinesi”, *Hürriyet*, 24 Ocak 1950, s. 1, 4.

³⁷ “Koalisyon Kabinesi İçin Yeni Söylentiler”, *Cumhuriyet*, 23 Ocak 1950, s. 1, 5.

³⁸ “Koalisyon Kabinesine asla ihtimal verilmiyor”, *Akşam*, 23 Ocak 1950, s. 1. *Akşam* gazetesinin yanında hükûmeti destekleyen *Son Telgraf* gazetesi de CHP'nin koalisyon hükûmetinin kurulmasına karşı çıktığını ifade etmiştir. “Uçurulan Balonlar”, *Son Telgraf*, 24 Ocak 1950, s. 1.

şekilde cevap vermesinde 1924 Anayasası'nın, egemenliğin kullanılmasını tek bir organa, Meclis'e, bırakmış olmasının etkili olduğu söylenebilir. Çoğulcu demokrasi anlayışına bağlı hukukçuların değerlendirmelerine göre, mevcut anayasa çoğulcu değil, çoğunlukçu bir anlayışa sahiptir. Anayasayla iktidar bölüştürülüp dengelenmemiş ve sınırlandırılmamıştır. İktidar milletin tek temsilcisi sayılan Meclis'in ve oradaki çoğunluğun üzerine verilmiştir. Aynı zamanda, azınlığın haklarını koruyabilecek, azınlığın iktidar olabilesini güvence altına alabilecek kurum ve dengeler zayıftır. Buna rağmen, çok partili düzene geçişte ne iktidar ne de muhalefet "*çoğulcu-özgürlükçü-katılımcı bir demokrasiyi değil, çoğunlukçu bir demokrasiyi öngören*" 1924 Anayasası'na karşı çıkmamıştır. İktidar ve muhalefet çevrelerinin gündeminde bir anayasa sorunu olmamıştır. Çoğunlukçu yönetimi kolaylaştırması nedeniyle iktidar partilerinin bundan şikâyetçi olmaları zaten beklenemezdi. Zira 1945-1950 iktidar döneminde CHP, 1950-1960 arasında da DP anayasayla barışık halde olmuştur.³⁹ Dolayısıyla Meclis'te çoğunluğu bulunan CHP'nin, koalisyon hükûmetine karşı çıkması, iktidarını paylaşmak istememesi gayet normal karşılanabilir.

İktidar taraftarı gazeteler, CHP'nin DP yanlısı yazarlar tarafından ortaya atılan koalisyon fikrine karşı olduğunu ileri sürerken CHP Genel Başkanı İsmet İnönü tam olarak böyle düşünmüyordu. Koalisyon meselesi, 24 Ocak'ta İnönü ile Erim arasında konuşulmuş ve Erim, İnönü'yü DP ile koalisyon hükûmeti kurulması konusunda ikna etmeye çalışmıştır. İnönü, koalisyonun ancak Millî Husumet Andı'nın iptal edilmesi durumunda düşünülebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca, koalisyona MP'nin ve müstakillerin de iştirak etmesini istemiştir. 25 Ocak'ta tekrar İnönü ile görüşen Erim, İnönü'nün bu fikrinden tamamen vazgeçtiğini görmüştür. İnönü, "*seçim zamanı mecburiyet yokken müsterek hükûmet tubaf bir şey, başka memleketlerde emsali yok*" şeklinde karşı çıkınca Erim, Fransa örneğini vererek Fransa'da sürekli koalisyon hükûmetlerinin kurulduğunu hatırlatmıştır. Bunun üzerine İnönü, tam olarak ikna olmasa da, kendisine bir teklif gelmesi durumunda teklifi Başbakan'a yönlendirecektir.⁴⁰ Görülen o ki, Yalman tarafından kendisine koalisyon hükûmeti teklifi geldiğinde reddeden Erim, aradan zaman geçtikten sonra koalisyon fikrine sıcak bakmaya başlamış, bununla da yetinmeyerek koalisyon konusunda mesafeli duran İnönü'yü de ikna etmeye çalışmıştır. Nihat Erim, 30 Ocak'ta İnönü ile tekrar bir araya geldiğinde bu yönde büyük gayret göstermiştir. Erim'in:

"Biz çekilelim. Güntalay Başbakan olsun. Yeni kabineye biz girmeyelim. Bizim partiden yaşlı başlılar, bitaraf sayılacak olanlar ile müstakillerden

³⁹ Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, 9. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 359-362.

⁴⁰ Erim, *age.*, s. 410.

Adnan Adıvar, DP'den bir iki kişi alınsın. Yahut sadece bizim partinin yaşlı başlılarından mürekkep bir kabine seçim zamanı için kurulsun”

şeklinde sunduğu formül, İnönü'ye gayet mülayim gelmiştir.⁴¹ Erim'in yaşlılardan oluşacak bir hükûmet kurma formülünü İnönü, Şubat ayında Faik Ahmet Barutçu'ya⁴² anlatmış; böyle bir hükûmetle seçime gidebileceklerini söylemiştir.⁴³ Aslında buna benzer bir formülü yukarıda da hatırlanacağı üzere *Hürriyet* de ortaya koymuştu.

Koalisyon hükûmetine taraftar olan Erim, bu düşüncesini 20 Ocak 1950 tarihinde muhalif *Yeni Asır* Gazetesi'nin sahibi Şevket Bilgin'e de aktarmıştır. Erim'e göre Bilgin, kendisinin koalisyon hakkındaki düşüncelerini anlamak için röportaj mahiyetinde olmayan bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bilgin, görüşmeyi gazetesinde yayınlacağını söylememesine rağmen görüşmenin bazı kısımlarını kısaltıp değiştirerek 28 Ocak günkü sayısında yayınlamıştır.⁴⁴ Erim, Bilgin'in seçim dönemine özgü olmak üzere bir koalisyon hükûmetinin düşünülüp düşünülmeyeceği sorusu karşısında “*bu daha ziyade partimin bileceği iştir. Amma ben şahsen böyle bir koalisyonda bir mahzur görmem*” diyerek kendi şahsi fikrini paylaşmıştır.⁴⁵

Basında yankı uyandıran bu demeç,⁴⁶ CHP'li milletvekilleri arasında Erim'e karşı şiddetli bir tepki ve kırgınlık yaratmıştır. En büyük tepkiyi gösterenler

⁴¹ *age.*, s. 411.

⁴² 1894 Trabzon doğumlu olan Faik Ahmet Barutçu, İstanbul Hukuk Fakültesi mezunudur. Gazeteci olarak Millî Mücadele'ye Trabzon'dan destek vermiştir. Hatta 1919 yılında kurulan Trabzon Muhafazai Hukuku Millîye Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer almıştır. Millî Mücadele'nin sona ermesinden 1939 yılına kadar Trabzon'da avukatlık yapan Barutçu, 1939 yılından itibaren CHP'den milletvekili olarak siyasete girmiştir. Milletvekilliğini 1954-1957 arası dönemin dışında vefat yılı olan 1959'a kadar devam ettirmiştir. Hasan Saka Hükûmetleri döneminde sırasıyla Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda CHP yönetiminde de etkin rollerde bulunmuştur. Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem 1950-1954*, VII. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 18, Ankara, 1998, s. 1079-1082.

⁴³ İsmet İnönü, söz konusu görüşmede Barutçu'ya bu konuda şunları söylemiştir: “*Yarının ne olacağını bilemeyiz. Belki kamuoyunu inandırmak için, yaşlılardan bir kabine düşünürüz. Adnan Adıvar'ı, Mithat Sakaroglu'nu ve hatta Yusuf Kemal'i bu kabineye alırız. Belki de buna hiç gerek duymayız. Politikada zamanından önce karar alnamayacağımı sen çok iyi bilirsin. Ben böyle bir kabine kurma olasılığımı, hiç kimseye söylemiş değilim. Hatta Başbakan'a bile açmış değilim. İlk kezdir ki sana söylüyorum ve aramızda kalmasını rica ediyorum*”. Barutçu, *age.*, s. 384.

⁴⁴ Erim, *age.*, s. 407, 412.

⁴⁵ “Sayın Nihat Erim'le”, *Yeni Asır*, 28 Ocak 1950, s. 1, 3.

⁴⁶ “Koalisyon Kabinesi İçin Erim Ne Diyor”, *Akşam*, 28 Ocak 1950, s. 1., “Siyasi çevrelerde mühim şayialar”, *Kudret*, 29 Ocak 1950, s. 1., “Nihat Erim, siyasi partilere yine çattı”, *Son Saat*, 28 Ocak 1950, s. 1-2., “Koalisyon kabinesi teşkiline dair belirti”, *Yeni Sabah*, 31 Ocak 1950, s. 1, 5. Diğer gazetelerden farklı olarak Yeni Sabah Gazetesi, Nihat Erim'in koalisyon hükûmetine taraftar olduğunu inanmamaktadır. Gerekçe olarak Nihat Erim'in 1946 yılında söylemiş olduğu

arasında Şükrü Saracoğlu ve Başbakan Şemsettin Günaltay bulunmaktaydı. Saracoğlu'na göre böyle bir demec, muhalefeti koalisyona çağırma şeklinde anlaşılacak, muhalefet de bundan istifade ederek kendilerinin güçlü olduğunu, bu şekilde de bunu iktidara kabul ettirdiklerini kamuoyuna anlatmaya çalışacaktır. Bu durum ise CHP örgütü içinde karamsarlığa neden olacağı gibi tarafsız kitleyi de muhalefetin tarafına çekecektir.⁴⁷ Partililer arasında Erim'e karşı tepkinin bir diğer nedeni ise partiyi ilgilendiren böyle bir konuda önemli bir mevkide bulunan Erim'in, Meclis Grubu'na danışmadan böyle bir demec vermesiydi. Partililere göre, Erim'in şahsi mütalaasını beyan etmek için de dahi olsa partiyi ilgilendiren bir demec vermemeliydi. Erim'in İnönü'ye olan yakınlığını düşünen partililer, bu düşüncenin İnönü'ye ait olduğunu, İnönü'nün Erim'e bu konuşmayı yaptırdığını, Meclis Grubu'na haber verilmeden gizlice DP ile anlaşma yapıldığını tefsir etmişlerdir. Nihat Erim ise tepkiler karşısında konuşmayı bir demec olarak değil, sohbet olarak yaptığını ve kendisine sormadan gazetecinin yayınladığını belirtmiştir. Ayrıca koalisyon koşulu olarak eklediği "*Millî Husumet Andı'nın*" kaldırılması cümlesini almaksızın, teklifi çıplak olarak yayınladığını, partiyle ilgili bir konuyu, kişisel görüş konusu yaparak konuşmanın doğru olamayacağını kabullendiğini söylemiş ve böylece tepkileri dindirmeye çalışmıştır. En önemlisi de İnönü'nün koalisyon konusunda ne fikirde olduğunu bilmediğini, İnönü'den habersiz bu görüşmeyi yaptığını ifade etmiştir.⁴⁸ Bu açıklamadan sonra ortaya çıkan tepkilerin dindiği görülmektedir.⁴⁹

Erim'in bu demecinin yayınlanmasından sonra muhalefet gazeteleri, hükûmetten, seçimlere özel olmak üzere bir koalisyon hükûmetinin kurulmasını isteyen yazılarına daha fazla hız vermişlerdir. Yeni Asır Gazetesi'nin başyazarlarından M. Tuncer, genel olarak halkın, seçimlerin dürüst, kanuni ve hükûmet nüfusunun tesiri dışında yapılmasını istediğini belirterek sözlerine başlamıştır. Ardından bunu gerçekleştirmek için alınacak bazı tedbirlerin bulunduğunu, bu tedbirlerin ancak iktidarın alabileceğini belirtmiştir. Tuncer'e göre, ne yazık ki bu noktada iktidar, "*Millî Husumet Andı'nı*" ileri sürerek muhalefeti ihtilal hazırlığında bulunmakla suçlamış ve havayı yatıştırmak yerine bir fırtına koparmaya çalışmıştır. İktidarın bu işten bir çıkar elde etmeye çalıştığını iddia eden Tuncer, dünyanın hiçbir yerinde hiçbir isyancı, ihtilalci partinin "*ben ihtilal çıkarmaya hazırlanıyorum*" demediğini hatırlatmıştır. Yine Tuncer'e göre, iktidar, halkın da istediği gibi gerçek ve serbest bir seçim istiyorsa

"*ıcap ettiğinde hüriyetlerin üzerine şal örtülür*" sözünü hatırlatmış ve ayrıca son dört yıllık süreçte Erim'in söz verdiği halde anti demokratik yasalara kaldırmadığını ifade etmiştir. "Uyanık Olmak Lazım", *Yeni Sabah*, 29 Ocak 1950, s. 1, 7.

⁴⁷ Barutçu, *age.*, s. 382.

⁴⁸ *age.*, s. 382, 386., Erim, *age.*, s. 412-413.

⁴⁹ *age.*, s. 413.

Millî Husumet Andı tartışmalarını bir kenara bırakarak “*kalplere buşur ve emniyet verecek*” yeni tedbirleri düşünmelidir. Bu tedbirler ise sadece mükemmel bir seçim kanunu çıkarmakla mümkün olamaz. Kanunun ruhuna uygun psikolojik havanın, emniyet ve güven hissini yaratılması da gerekmektedir. Bunun için seçim dönemine özel bir koalisyon hükûmeti şarttır.⁵⁰ M. Tuncer, 30 Ocak 1950 tarihindeki yazısında aynı gerekçeleri öne sunarak iktidardan açıkça bir koalisyon hükûmeti kurmasını istemiştir.⁵¹ Şevket Bilgin de 31 Ocak’ta yazdığı başmakalesinde halkın ve DP’nin yeni çıkacak kanuna rağmen seçimlerin dürüst bir şekilde yapılıp yapılmayacağı konusunda büyük endişe ve korkulara sahip olduğunu yazmıştır.⁵² *Hürriyet* bir adım daha öteye giderek DP’nin, kurulması düşünülen koalisyon hükûmetinde Adalet ve İçişleri Bakanlıklarını isteyeceğini nakletmiştir. Adalet Bakanı ise DP İstanbul Milletvekili Fuat Hulisi Demirelli olacaktır.⁵³ Bir diğer muhalif gazete olan *Son Posta*’nın da seçimlerin dürüst, serbest ve itimat havası içinde gerçekleşmesi adına ortaya atılan koalisyon fikrini kabul ettiği görülmektedir. Fakat gazete bu noktada dikkatleri CHP’ye çekerek, bu fikrin olumlu bir sonuca varması için CHP yönetiminin buna evet demesi gerektiğini öne sürmüştür. Gazeteye göre, CHP yönetimi koalisyon hükûmeti fikrine evet demeyecektir; çünkü parti yönetimi, iktidardan ve koltuklarından ümidini kesmemiştir. Bu nedenden dolayı da eski zihniyeti devam ettiren bu parti, koltuklarından feragat edip, koalisyona asla yanaşmaz. Muhalefet, koalisyon hükûmeti istediğinden daha küçük sayılacak bir takım hak ve teminatları istemesine rağmen iktidar bunları dört yılda gerçekleştirmemiştir. Böyle bir partiden koalisyona evet demesini beklemekse aldanmayı önceden kabul ederek vakit kaybetmek olacaktır.⁵⁴

Koalisyon meselesi üzerine tahminlerin yapıldığı aynı günlerde DP’nin resmi yayın organı olan *Zafer Gazetesi*, DP yöneticilerinin koalisyon hakkındaki düşüncelerini aktarmıştır. Buna göre DP, seçim kanununun ne şekil alacağı belli olmadan koalisyon fikrinin tartışılmasının zamansız olduğunu ve konunun DP yöneticileri arasında da hiçbir surette konuşulmadığını dile getirmiştir.⁵⁵ MP’ye yakın olan *Kudret Gazetesi* de DP çevrelerinde koalisyonun zamansız olduğuna dair bilgilere yer vermiş; Nihat Erim’in *Yeni Asır*’da çıkan demecinin sert muhalefete taraftar olan çevrelerde, iktidarın bir oyalama taktiği olarak

⁵⁰ M. Tuncer, “İyi Niyet Şarttır”, *Yeni Asır*, 29 Ocak 1950, s. 1, 3.

⁵¹ M. Tuncer, “Yeni bir yola gidiş”, *Yeni Asır*, 30 Ocak 1950, s. 1, 3.

⁵² Şevket Bilgin, “İktidarın son kozu”, *Yeni Asır*, 31 Ocak 1950, s. 1, 3.

⁵³ “Koalisyon Kabinesi”, *Hürriyet*, 25 Ocak 1950, s. 1, 4.

⁵⁴ O.K. “Halk Partisi ve Koalisyon Kabinesi”, *Son Posta*, 30 Ocak 1950, s. 1, 7.

⁵⁵ “Koalisyon kabinesi şayiaları”, *Zafer*, 27 Ocak 1950, s. 1. Cumhuriyet gazetesi de *Zafer* gazetesinin haberinin aynısını tekrarlamıştır. “Koalisyon ümidleri suya düştü”, *Cumhuriyet*, 27 Ocak 1950, s. 1, 3.

yorumlandığı bilgisini okuyucularına nakletmiştir. Buna göre Erim, “bu işe taraftarım” sözünü, seçim kanunu Meclis’te görüşülürken tasarının sert eleştirilere maruz kalmasına engel olmak için söylemiştir.⁵⁶

Bu arada MP’den Nurettin Ardiçoğlu’nun ifadelerine bakıldığında MP’nin koalisyon hükûmetine karşı olduğu, teklif gelse dahi hükûmete girmeyeceği anlaşılmaktadır. Zaten *Yeni Asır*’a 20 Ocak’ta dolaylı yoldan demec veren Erim de MP ile koalisyonla kendilerinin yanaşmayacağını açık ipuçlarını vermişti. Ardiçoğlu, DP ile CHP arasında yapılmasını muhtemel olarak gördüğü koalisyon hükûmetini, CHP’nin DP’ye kurduğu bir tuzak olarak değerlendirmekte, bu konuda DP Genel Başkanı Celâl Bayar’ı uyarılmaktadır. CHP’nin son zamanlarda DP’ye karşı yumuşak bir siyaset güderek onu avlamaya çalıştığını sözlerine ekleyen Ardiçoğlu, bu anlamda koalisyon hükûmetiyle seçime gidilirse kimin kazanıp kaybedeceğini şu şekilde ifade etmiştir:

“...Şüphe yok ki Halk Partisi!. Kim zarar edecektir? Halk Partisinin yıkılmasını bekleyen millet! Ortada bir de DP kalıyor ki, böylece o da CHP’nin bir aleti haline düşecek ve birkaç sandalye pahasına davasını ve arkasına taktığı büyük muhalefet kütesini feda etmiş olacaktır.”⁵⁷

DP, gazeteler aracılığıyla koalisyon için CHP’ye karşı nabız yoklama⁵⁸ çalışmalarına bir süre ara vermiş, fakat yeni seçim kanunu tasarısının TBMM’de görüşülmeye başlandığı sırada koalisyonu tekrar gündeme getirmiştir. Söz konusu tasarının Meclis’te görüşüldüğü sırada Başbakan Şemsettin Günaltay ile DP Genel Başkanı Celâl Bayar’ın görüşmesi ve ardından Seçim Karma Komisyonu Başkanı Dr. Behçet Uz’un, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü ile bazı görüşmelerde bulunması iki parti arasında koalisyon hükûmeti müzakeresinin yapıldığı şayialarına neden olmuştur. DP’nin bütçe görüşmelerinde iktidara karşı yumuşak bir dil kullanmış olması nedeniyle, *Yeni Sabah Gazetesi* de bunu iki parti arasında bir koalisyon hükûmetinin kurulmakta olduğu şeklinde yorumlamıştır.⁵⁹ 16 Şubat 1950 tarihindeki sayısında aynı gazete, bu iddiasını perçinlemek adına bir haber daha yapmış; iki parti arasında yumuşamanın olmasının, bir koalisyon hükûmetinin kurulacağını işaret ettiğini yazmıştır.⁶⁰ Ancak, başka bir muhalif gazetenin haberine göre ise iki lider arasında kesinlikle koalisyon meselesi görüşülmemiş, sadece seçim kanunundaki bazı maddeler görüşülmüştür. Zaten gazeteye göre DP, kendisini bir koalisyon hükûmetine girme konusunda mecbur hissetmemektedir. DP

⁵⁶ “Siyasi çevrelerde mühim şayialar”, *Kudret*, 29 Ocak 1950, s. 1.

⁵⁷ Nureddin Ardiçoğlu, “Tuzak”, *Kudret*, 31 Ocak 1950, s. 1, 4.

⁵⁸ “Koalisyon kabinesine asla ihtimal verilmiyor”, *Akşam*, 23 Ocak 1950, s. 1.

⁵⁹ “Başbakanla Celâl Bayar arasında yeni görüşmeler”, *Yeni Sabah*, 15 Ocak 1950, s. 1, 5.

⁶⁰ “DP ile C.H. Partisi arasında mütareke”, *Yeni Sabah*, 16 Şubat 1950, s. 1, 5.

açısından koalisyona girmek ancak Adalet ve İçişleri bakanlıklarının DP'ye verilmesiyle mümkün olabilir. Olayların akışına bakılırsa, CHP'nin buna yanaşmayacağı aşikârdır.⁶¹ Erim'in günlüklerindeki notlarına bakıldığında, Bayar - Günaltay görüşmesinde koalisyon hükûmeti meselesi konuşulmamış; yeni seçim kanunu tasarısının bir maddesi üzerinde görüşme vuku bulunmuştur.⁶² Bununla beraber, anlaşıldığı üzere muhalif basın ve bazı siyasi çevreler, bunu bir koalisyon hükûmeti için yapılan görüşmeye yormuşlardır.

Öte yandan MP'ye yakın *Kudret* Gazetesi de bu günlerde yayınlarıyla koalisyonun karşısında yer alarak gelişmeleri yorumlamaktaydı. Son zamanlarda Celâl Bayar'ın muhalefete karşı sert eleştirilerden kaçınması, bütçe görüşmelerinde Menderes'in sakin konuşması, liderlerin yaptıkları gizli görüşmeler ve bütün bu gelişmeleri DP'yi tutan muhalefetin koalisyona yorması, gazetenin başyazarı Nureddin Ardıçoğlu'na göre, iki partinin koalisyona doğru gittiklerinin birer göstergesiydi. Yine de koalisyon fikrini CHP'nin DP'ye karşı kurduğu bir tuzak olarak niteleyen Ardıçoğlu, bu tuzaktan CHP'nin nasıl bir kâr elde edeceğini, *"Bir taraftan DP bu tuzağa düşürülerek prestijinin son zerrisine kadar mahvedilecek, diğer taraftan bu büyük muhalefet kitlesini böylece avlayacak olan CHP'liler, süt liman içinde canları istediği gibi bir seçim yaparak muratlarına nail olacaklardır"* şeklinde öne sürmüştür. CHP'nin DP ile bir koalisyona candan hazır olduğunu belirten Ardıçoğlu, akabinde bu koalisyonun gerçekleşme ihtimalini sorgulamaya başlamıştır. Ardıçoğlu'na göre, DP liderleri İnönü'den korktukları için bazı şeyleri kaybetmemek adına İnönü'ye baş eğmekten başka çareleri yoktur. Bu yüzden Bayar ve grubu, ister istemez İnönü'nün koalisyon tuzağına düşecektir. Koalisyonun arkasından seçimlerde kontenjan meselesinin de geleceğinden kuşku duymayan Ardıçoğlu, bütün bu işlerin sorumlusu olarak biraz da Celâl Bayar'ı görmektedir. Bayar, gerçek bir muhalif olsa CHP ile koalisyon kurma girişimlerinde bulunmak yerine, seçim zamanında iktidara karşı muhalefetle birleşmenin yollarını arardı. Fakat muhalif olduğunu iddia ederek halkı aldatan Bayar, bunun yerine CHP-DP birleşmesini tercih etmektedir.⁶³

Yeni seçim kanunu tasarısının 16 Şubat 1950 tarihinde Meclis'te DP ve CHP'nin iş birliği halinde kabul edilmesini yine *Kudret* Gazetesi, koalisyon şayialarının bir tahakkuku olarak göstermiştir. Gazetenin iddiasına göre koalisyonun yanı sıra, DP ile CHP, Ege Bölgesi'ni paylaşmaya karar vermişlerdir.⁶⁴ *Kudret*'in başyazarı Nureddin Ardıçoğlu da makalesinde genel seçimlerde DP ile CHP'nin anlaşacağını ilan ederek bu iki partinin seçimlerde

⁶¹ "DP-CHP arasındaki temasların mahiyeti", *Son Saat*, 16 Şubat 1950, s. 1-2.

⁶² Erim, *age.*, s. 414.

⁶³ Nureddin Ardıçoğlu, "Hangisi ile koalisyon", *Kudret*, 16 Şubat 1950, s. 1, 4.

⁶⁴ "DP ile Halk Partisinin nikâhı nasıl kıyıldı?", *Kudret*, 17 Şubat 1950, s. 1, 4.

ortak listeler yapacaklarını ve hatta koalisyon hükümetinde birleşeceklerini öne sürmüştür. Makalede DP lideri danışıklı dövüş içerisinde olmakla suçlanarak DP'ye gönül veren vatandaşlardan bu partiyi desteklememeleri istenmiştir.⁶⁵

Basın yoluyla nabız yoklama çalışmaları devam ederken DP'li Karaosmanoğlu da boş durmuyordu. Başta ifade edildiği üzere, Karaosmanoğlu, önerisini CHP İzmir İl Teşkilatı'ndan Dr. Lebit Yurdoğlu'na da aktarmış ve Yurdoğlu, bu öneriyi sahiplenmişti. Karaosmanoğlu da söz konusu öneriyi İnönü'ye duyurmasını istemişti.⁶⁶ Yurdoğlu, Şubat ayı içerisinde Ankara'ya gelerek Şevket Adalan ve Sait Odyak kanalıyla İnönü'ye Adnan Menderes ile Fuat Köprülü'nün de desteklediği Karaosmanoğlu'nun teklifini duyurmuştur. Teklif Çankaya'da Parti Genel Başkanvekili Hilmi Uran, Fikret Sılay, Başbakan Günaltay, Barutçu ve Erim'in bulunduğu bir toplantıda konuşulmuş ve İnönü, "Dr. Lebib, Karaosmanoğlu'nu H. Uran veya Başbakan ile görüşmeye teşvik etsin, ümit versin" talimatını vermiştir.⁶⁷ İnönü'nün talimatı, Karaosmanoğlu'na Dr. Lebit Yurdoğlu aracılığıyla ulaştırılınca Köprülü, Karaosmanoğlu, Samet Ağaoğlu, Adnan Menderes'in evinde toplanarak bundan sonra nasıl hareket edeceklerini görüşmüşlerdir. Ağaoğlu'nun koalisyonun kabulü konusunda Erim'e yönelik kuşkuları bulunmaktaydı. Ağaoğlu'nun "Nihat Erim bu işlerden haberdar mı? Onu da teşvik ettirmeli... Yoksa parmak atar, bozar" şeklindeki korkusunu Menderes önemsemeyerek "o kendiliğinden gelir" cevabını vermiştir. Ağaoğlu'nun diğer bir endişesi ise DP Genel Kurulu'nun koalisyonu kabul edip etmeyeceği üzerineydi. Menderes bunu da önemsemeyerek "hiçbir şey olmaz. Biz dördümüz karar verelim. İşi yürütürüz" demiştir.⁶⁸

Öte yandan İzmir'de bulunan CHP İzmir Milletvekili Sedat Dikmen'e de mesele Karaosmanoğlu tarafından anlatılınca kendisi de bununla yakından alakadar olmaya başlamıştır.⁶⁹ Bunun üzerine Karaosmanoğlu, Dikmen'den meseleyi İnönü'ye açmasını, bu konuda İnönü'nün cevabını beklediğini söylemiştir. İnönü, gelen teklife önem vermekle birlikte kendisinin DP listesinde yer almak istemediğini, isterse Bayar'ın CHP listesinde yer alabileceğini ifade etmiştir. Bu görüşmenin ertesi günü ise partide Başbakan Günaltay, Hilmi Uran, Barutçu, Saracoğlu ve Erim toplanarak bu teklifi konuşmuşlardır. Gizli kalması kaydıyla teklifin esası hakkında kendi aralarında bir fikir teatisinde bulunmuşlardır. DP'nin teklifinde yer alan aday listelerinde karşılıklı kontenjanlar bırakma hususu ile ilgili iki şık ortaya atılmıştır. Bunlar, belirli birkaç ilde, aday listelerinde açık yerler bırakmak veya bütün Türkiye için belirli

⁶⁵ Nureddin Ardıçoğlu, "Alarm!", *Kudret*, 18 Şubat 1950, s. 1, 4.

⁶⁶ Ağaoğlu, *age.*, s. 379-380., Barutçu, *age.*, s. 391.

⁶⁷ Erim, *age.*, s. 414.

⁶⁸ Ağaoğlu, *age.*, s. 381.

⁶⁹ *age.*, s. 380.

noktalar üzerinde, DP'ye 100 milletvekiliği bırakmak gibi, şıklardır. Bu şıkların hangisinin DP'ye, hangisinin CHP'ye seçimlerde fayda sağlayacağı da tartışılmış; birkaç ilde anlaşılabilir açık yerler bırakmanın daha çok DP'ye fayda sağlayacağı, bütün Türkiye için DP'ye belirli yerler bırakmanın hem DP'ye hem de CHP'ye fayda sağlayacağı sonucuna varılmıştır. Ancak genel anlamda bu anlaşma, daha çok CHP'ye fayda sağlayacağı izlenimini vermiştir. Toplantının sonunda Dikmen'e DP'li bir yetkilinin, CHP'li bir yetkiliyle konuşması tavsiye edilmiştir.⁷⁰

Bu karar Hilmi Uran tarafından Dikmen'e bildirilmiştir. Alınan kararı Dikmen'in Karaosmanoğlu'na iletmesi üzerine Menderes ve Köprülü bunu hemen kabul ederek Uran ile bir görüşme isteğinde bulunmuştur. Artık bundan sonra koalisyon hükûmetinin kurulmasını sağlamak adına partiler arasında resmi müzakereler safhası başlayacaktır.

Koalisyon Hükûmetinin Kurulmasına Yönelik Resmi Görüşmelerin Yapılması ve Sonrası

20 Şubat 1950'de CHP'yi temsilen Hilmi Uran, DP'nin temsilcileri olan Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ile Ankara Anadolu Kulübü'ndeki Sedat Dikmen'in yatak odasında gizli bir görüşme gerçekleştirmiştir. Dikmen ile birlikte beş kişinin yer aldığı bu ilk görüşmede,⁷¹ Uran daha ziyade DP'nin teklifini öğrenmeye çalışmıştır. DP'lilerin teklifi, seçim mücadelesini yumuşatma amacıyla, her iki partinin seçimlerde belirli bir kontenjan dahilinde, aday listelerinde karşılıklı olarak açık yerler bırakılması şeklindeydi. Buna ilaveten Köprülü de hükûmete DP'den bir iki kişinin alınmasının seçim mücadelesini yumuşatma amacına hizmet edeceğini öne sürmüştür. Seçimlerden sonra da koalisyon hükûmetinin devam ettirilmesinin ülkeye faydalı olacağını belirtmiştir. Seçimden sonra koalisyon hükûmetinin devam ettirilmesinin Türkiye'nin ana davalarının halledilmesi noktasında büyük katkı sunacağını vurgulamıştır. Ancak Köprülü'nün öne sürmüş olduğu bu fikir, Uran'a göre önceden düşünülmüş planlanmış bir fikir olmayıp görüşme esnasında akla gelmiş bir fikir gibi durmaktadır.⁷² Fakat yukarıda da anlatıldığı üzere DP'nin seçimlerde karşılıklı kontenjanların ayrılmasını sağlamaktan ziyade, temelde amacı seçimlere has olmak üzere CHP ile bir koalisyon hükûmeti kurmaktı. Bu açıdan buradaki koalisyon teklifinin önceden düşünülmüş olduğu

⁷⁰ Barutçu, *age.*, s. 391-393., Erim, *age.*, s. 417. İnnönü de alınan bu kararı uygun bulmuştur. Erim, *age.*, s. 418.

⁷¹ Görüşme yeri olarak görüşmenin duyulmaması açısından Dikmen'in yatak odası özellikle seçilmiştir. Bk. Erim, *age.*, s. 418., Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944-1973: Tek Partiden Çok Partiyeye 1944-1950*, Bilgi Yayinevi, İstanbul, 1990, s. 251.

⁷² Toker, *age.*, s. 251-252., Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 448., Erim, *age.*, s. 419; Barutçu, *age.*, s. 393.

ifade edilebilir. Hattı zatında Samet Ağaoğlu, DP'nin kendi aralarında, bu görüşme öncesinde resmi olmayan bir toplantı düzenlediğini belirtmekte ve toplantıda CHP'ye koalisyon hükûmeti kurma teklifinin yapılması kararının alındığını iddia etmektedir.⁷³

Uran, DP'lilerden bu tekliflerini şahısları adına mı yoksa partilerinden aldıkları yetki ile partileri adına mı yaptıklarını öğrenmeye çalışmıştır. Teklifin şahısları adına yapıldığını öğrenen Uran, teklifin yetkili organlardan resmi yetki alınarak yapılması durumunda tartışılabileceği cevabını vermiştir.⁷⁴ İlk görüşmelerin böylece sona ermesinden hemen sonra DP Genel İdare Kurulu, DP Genel Başkanı Celâl Bayar'ın başkanlığında toplanarak meseleyi resmi olarak görüşmüştür. CHP ile temasın devam etmesinin kararının alındığı Genel İdare Kurul toplantısında, CHP'ye yapılacak teklifin içeriği, toplantıya katılanlar tarafından tartışılmıştır. Toplantıya Karaosmanoğlu'nun temaslarının kısa bir tarihçesinin yapılmasıyla başladı. Akabinde Bayar, prensip olarak CHP ile yapılacak temasların iyi olup olmayacağını müzakeresinin yapılmasını istedi. Yapılan müzakerede ortak karar olarak temasların yapılmasının parti açısından iyi olacağına karar verilmiştir. Daha sonra en önemli husus olan, CHP ile yapılacak görüşmelerde gündemin hangi konu başlıklarını içereceği ele alınmıştır. Koalisyon hükûmeti meselesinin ancak Meclis dağıldıktan sonra gerçekleşebileceği söylenerek o konu üzerinde durulmamış, diğer iki konuya geçilmiştir. Bunlardan birincisi parti başkanlarının karşılıklı olarak listelerde isimlerinin bulunması veya bunların aday gösterilecekleri yerlerde bir eksikli listeler ilanıdır. İkinci konu ise eksik listelerin daha geniş tutulmasıdır. DP Genel İdare Kurul Üyesi Celâl Ramazanoğlu, bu iki konunun sembolik olarak iki partinin bir barış ve sükûnet içinde seçimi yapmak istediklerinin bir göstergesi olacağını ifade ederek benimsemiştir. Öte yandan Bayar, şahsi olarak bunun bir tenezzül anlamına gelip gelmeyeceği hususunda tereddüt içerisine düşse de Menderes, kendisinin bu tereddüdünü ortadan kaldırmayı başarmıştır. DP Genel İdare Kurul Üyesi Kemal Özçoban ise CHP ile yapılacak anlaşmanın, teşkilat tarafından bir danışıklı dövüş şeklinde anlaşılıp anlaşılmayacağı şeklindeki endişesini ortaya atmıştır. Kendisinin diğer bir endişesi de Bayar'ın seçilememesi durumunda bunun kendilerinin aleyhine olacağı konusundadır. Menderes, Ağaoğlu, Köprülü ve Karaosmanoğlu bunların gerçekleşmeyeceğini, gerçekleşse bile kendileri tarafından bir iyi niyet göstergesi sayılacağını anlatarak,

⁷³ Ağaoğlu, *age.*, s. 381.

⁷⁴ Uran, *age.*, s. 448., Tokar, *age.*, s. 252. DP'liler, Hilmi Uran'a 6 kişinin ortak kararıyla bu teklifi yaptıklarını, diğerlerinin de aynı temayülde olduklarını söylemiştir. Bu isimler Adnan Menderes, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Fuat Köprülü, Samet Ağaoğlu, Refik Koraltan, Celâl Bayar'dır. Ağaoğlu, *age.*, s. 383-384.

Özçoban'ı rahatlatmıştır. Eksik listelerin daha geniş tutulması teklifini Karaosmanoğlu hariç hiç kimse kabul etmemiştir.⁷⁵

DP Genel İdare Kurulu'nun bu toplantıyı yaptığı sıralarda, Uran'ın DP'li yetkililerle yaptığı görüşme Çankaya'da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün başkanlık yaptığı ve Parti üyelerinin yer aldığı toplantıda masaya yatırılmıştır. Uran'ın gerçekleştirdiği görüşmenin tutanakları okunduktan sonra, konu ayrıntılı bir şekilde konuşulmuştur. Konuşmanın sonunda DP'nin kendisini seçimlere giderken zayıf hissettiği, Meclis'te çoğunluk sağlama ümit ve iddiasından vazgeçtiği, Bayar'ın da başından beri bu meseleden haberdar olduğu sonucuna varılmıştır. Erim, söz alarak kendi görüşünü açıklamıştır. Erim'e göre, Celâl Bayar koalisyon işine pek de gönül rızasıyla taraftar görünmemektedir. Devamında Erim, *"Bayar için illa ve yakın hedef 1950'de iktidarı almak idi. 1946'da kaçırdığı fırsatı 1950'de yakalamak ihtimalinin de ortadan kalkması onun için çok ağır bir darbedir. Siyasi hayattan bir bahane ile çekilmeye karar verebilir"* şeklinde bu husus hakkındaki düşüncelerini ifade etmiştir. Ayrıca Erim, özellikle Bayar'ın bu işe evet demesine tam olarak teşhis koyamamıştır. Erim'e göre, böyle bir anlaşma, DP'nin parçalanması anlamına geliyordu.

Faik Ahmet Barutçu'nun da DP'nin koalisyon teklifi ile ilgili endişeleri vardı. Barutçu'ya göre, DP'liler, *"saplandıkları çıkmazdan ustaca bir geri çekilme planı"* hazırlamaktadırlar. Barutçu, DP'nin istediği şeyin, *"yeni bir 12 Temmuz havası yaratarak seçim kavgasında iktidarın elindeki silahı almak"* olduğunu iddia etmiştir. CHP Genel Sekreteri Fikret Sılay da *"Anlaşma olsa da olmasa, Demokratların boyunlarını ipe vermiş olacaklarını"* söyleyerek kendinden oldukça emin konuşmuştur. Başbakan Şemsettin Günaltay'ın hiçbir konuşma yapmadığı görülmüştür. Barutçu'ya göre, Başbakan anlaşma yanlısı değildi. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ise Erim ve Barutçu'nun anlattıklarına göre, anlaşmaya ve görüşmelerin devamına taraftardı.⁷⁶ Anlaşılacağı üzere, İnönü, önceleri görüşmelere biraz mesafeli iken, artık görüşmelere devam edilmesi görüşündedir. Öte yandan Erim ise tam tersi bir vaziyet içerisindeydi. Bayar'dan şüphe duyan Erim, görüşmelerin devamı noktasında pek istekli durmamaktadır. Bu isteksizliğini daha sonra açık bir şekilde parti içerisinde dillendirmeye başlayacaktır.

DP'li Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, DP Genel İdare Kurulu kararı aldıklarını ve bunun için CHP'li yetkililerle tekrar görüşmek istediklerini Dikmen aracılığıyla Uran'a bildirmiştir. Uran bu sefer görüşmeye giderken Fikret Sılay ve

⁷⁵ *age.*, s. 382-383.

⁷⁶ Erim, *age.*, s. 418-419., Barutçu, *age.*, s. 393-394. Nihat Erim, o toplantıda İsmet İnönü'nün durumunu günlüklerinde şöyle anlatmıştır: *"İnönü'nün pek keyifli olduğu görülüyordu. Mühim saydığı ve beğendiği neticelerle karşılaştığı her zaman olduğu gibi, esprilerle bol bol güliyor, çok hareketli bulunuyordu"*. Erim, *age.*, s. 419.

Faik Ahmet Barutçu'yu yanına almış, yine görüşme yeri olan Dikmen'in yatak odasında Menderes, Karaosmanoğlu ve Köprülü ile görüşmüştür.⁷⁷ DP'liler Genel İdare Kurullarında aldıkları kararın bir öneri olarak CHP'lilere bildirmiştir. Belirli bazı yerlerde karşılıklı kontenjanlar bırakma şeklindeki teklif, Uran'ın beğenmediği öne sürülerek güncellenmiştir. Yeni ve güncel teklife göre, parti lideri rakipsiz olarak gösterilecek ve son olarak iki parti arasında koalisyon hükûmeti kurulacaktır. Koalisyon hükûmeti için de CHP'den iki bakanlık istenmiştir.⁷⁸ Böylece DP'liler dile getirdikleri ilk tekliflerinden vazgeçerek sözü asıl amaçları olan koalisyona getirmişlerdir. İlk defa olarak da DP, açık ve resmi bir şekilde CHP'ye koalisyon teklifinde bulunmuştur. Çünkü bu tarihe kadar DP, perde arkasından ve gazeteler aracılığıyla koalisyonu dile getiriyordu.

Teklifin yapılmasından sonra ufak bir fikir tartışmasının yaşandığı görülmektedir. Fuat Köprülü, tekliflerinin içeriğini doldurmak adına tekliflerinin gerekçesini açıklamaya başlamıştır. Yeni seçim kanununun iki partinin evet oylarıyla kabul edilmesiyle uyumlu bir ilişki başlamıştır. Bu ilişkinin devamı ve vatandaşın yüreğini de rahatlatmak için bir koalisyon hükûmetine ihtiyaç bulunmaktadır. İçinde bulunulan şartlar bir partinin tek başına ülkenin kalkınmasına katkı sağlayamayacağı için seçimden sonra koalisyon hükûmeti sürdürülebilir. Adnan Menderes'in de benzer şekilde konuşmasından sonra Faik Ahmet Barutçu, DP'lilerin bu yeni teklifini eleştirmeye başlamıştır. Kendisinin düşüncelerine göre, DP, ilk önerilerinden ve önerideki amaçlarından büyük oranda sapmıştır. Başlangıçta DP, partilerin aday listelerinde açık yerler bırakarak Meclis'teki temsili sağlamayı ve böylece çoğunluk temsiline zararlarını yok etmeyi amaç edinirken, artık bu amacın dışına çıkmıştır. Öncelikle CHP'nin ilk başta önüne getirilen teklif üzerinde bir anlaşma sağlanmalı ve daha sonrasında koalisyon teklifi görüşülmelidir.

Daha sonra Barutçu, DP'ye belirli bir kontenjan vermeyi teklif etmiş, fakat bunu Meclis'te azınlıkta kalmayı önceden kabul etme olarak gören DP, bu teklife yanaşmamıştır.⁷⁹ Barutçu'nun DP'ye yapmış olduğu belirli sayıda milletvekili verme teklifini Adnan Menderes, 17 Ekim 1955 tarihinde DP Kongresi'nde açıklamıştır. Buna göre, seçimi kazanma konusunda kendine çok güvenen CHP, DP'ye 50 milletvekili teklif etmiştir.⁸⁰

⁷⁷ Barutçu, *age.*, s. 394., Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerimiz ve Geçirdiklerimiz-2: 1922-1971*, Yayına Haz. Erol Şadi Erdinç, Pera Turizm ve Ticaret Yayınları, İstanbul, 1997, s. 1514.

⁷⁸ Erim, *age.*, s. 421.

⁷⁹ Barutçu, *age.*, s. 395.

⁸⁰ Karpat, *age.*, s. 325. Öte yandan Erim de DP'ye 100 milletvekilliği teklif edilmesi önerisinde bulunmuştu. Erim, *age.*, s. 417. Ahmet Emin Yalman ise anlatlarında bu meseleyi şu şekilde anlatmaktadır. Faik Ahmet Barutçu'nun DP'lilere kontenjan verme önerisinde bulununca Fuat Köprülü olduğu yerden ayağa kalkarak, "Biz sizden kontenjan dilenmeye değil, Seçim Kanunu'nun devasını sabırsız bıraktığı bir mahzura beraberce çare aramaya geldik. Sözde devamda fayda görmüyoruz" demiştir.

Görüşmeler sırasında Menderes, Barutçu'nun eleştirilerine cevap olarak kendilerinin ilk önerisi olan karşılıklı kontenjan bırakma meselesini Genel İdare Kurulu'na kabul ettiremeyeceklerini, bu yüzden de sindire sindire yol alınması gerektiğini, önce koalisyonun kurulmasını, ardından da karşılıklı kontenjanların bırakılabileceğini dile getirmiştir. Koalisyon hükûmetinin kurulmasına çok büyük önem veren Menderes, bundan sonraki süreçlerde Meclis'in tek partiye kalamayacağını, koalisyonun ise ülkede hakim olan ruhsal bunalımı gidereceği için yerinde bir önlem olacağını anlatmıştır.⁸¹ Bütün çabaların sonunda Uran, getirilen son öneriyi arkadaşlarıyla görüşüp sonucu kendilerine bildirmek üzere izin istemiştir. Barutçu görüşmelerin içeriğini Erim ve İnönü'ye anlatmıştır. DP'nin tekliflerini değiştirdiğini gören Erim, kızgınlıkla cevap bile verilmesinin gereksiz olduğu düşüncesini savunmuştur. İnönü de biraz da Erim'in de etkisinde kalarak yeni getirilen teklife ret cevabının verilmesini istemiştir. Barutçu'nun ifadesine göre, Başbakan Şemsettin Günaltay da Erim gibi cevap bile verilmesini gereksiz görmüştür.⁸² Yukarıda da ifade edildiği üzere, koalisyona taraftar olan Erim, resmi görüşmelerin başlamasından sonra menfi bir tavır almaya başlamıştı. Fikret Sılay'ın Barutçu'ya aktardıklarına göre, Erim'in fikrinin değişmesinde, koalisyon görüşmelerinin kendisiyle yapılmamış olması nedeniyle kırgın olması etkin olmuştur.⁸³

CHP Heyeti, DP'lilere sonucu mutlaka bildireceklerini ifade etmişler ve bunun için taraflar yine Dikmen'in yatak odasında buluşmuşlardır. Uran, önceden yazılı olarak hazırlanmış cevabı onlara aktarmıştır.⁸⁴ Reddin gerekçesini içerisinde barındıran CHP'nin cevabı aynen şu şekildedir:

“Seçim Yasası bir tür partiler arası koalisyon yaratmıştır. Her iş partilerin temsilci ya da gözlemcilerinin önünde yapılıyor. Böyle olunca artık koalisyon hükûmeti kurmayı gereksiz görüyoruz. Bize getirilen ilk öneri, seçimlerde nispi temsil ve çoğunluk sistemlerinin sakıncalarını giderecek uygulamalı bir sistem olarak, partilerin belirli yerlerde, karşılıklı olarak belirli sayılarda boş yer bırakarak, Meclis'te partilerin mutlaka temsil edilmelerini sağlamak düşüncesi idi. Oysa yalnız liderleri rakipsiz aday göstermeyi, bu amacı sağlamak için yeterli bir önlem olarak görmüyoruz.”⁸⁵

Barutçu da oradan son ayrılan Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun ardından, “Fevzi Lütfi Bey, sonra pişman olacaksınız, çünkü hiç biriniz Meclis'e giremeyeceksiniz. Sizi teselli etmek bize düşecek” demiştir. Yalman, *age.*, s. 1514.

⁸¹ Barutçu, *age.*, s. 395-396.

⁸² Erim, *age.*, s. 421., Barutçu, *age.*, s. 397.

⁸³ Aynı yer.

⁸⁴ Ağaoğlu, *age.*, s. 383.

⁸⁵ Barutçu, *age.*, s. 398. Türkiye'de 1946-1960 yılları arasında seçim sistemi olarak çoğunluk sistem uygulanmıştır. Dolayısıyla nispi temsil sistemi DP döneminde (1950-1960) değil, 1960 sonrasında yürürlüğe konmuştur. Millî Bakiye (1965), Barajsız d'Hondt (1969, 1973, 1977), Çevre Barajlı

Uran'a göre, ret cevabı karşısında DP'liler hiç incinmemiş gibi görünerek CHP'lilerle bir süre dostça konuşup şakalaşmışlardır. DP'liler ayrılırken bu gibi buluşmaların faydasından bahsederek bunun sık sık tekrarlanması dileğinde bulunmuşlardır.⁸⁶

Bu arada resmi görüşmeler devam ederken basında koalisyon tartışmaları tüm sıcaklığını korumayı sürdürmüştür. CHP'nin, DP'ye ret cevabını vermesinden sonra bir süre daha konu, çeşitli şayialar ileri sürülerek basın gündeminde kalmaya devam edecektir. Henüz resmi görüşmelerin yeni başladığı sıralarda Yeni Sabah ve Yeni Asır Gazetesi'nin, yayınlarıyla koalisyon için hükûmete baskı yaptığı görülmektedir. Yeni Sabah Gazetesi'nde ele alınan bir başmakalede yeni seçim kanunu demokratik olması bakımından övülmüştür. Fakat bu kanunu uygulayacak olan mevcut hükûmetin seçim emniyetini sağlayamayacağı iddia edilmiştir. Yunanistan ve Mısır'da seçimlerin tarafsız hükûmetlerce yürütüldüğü örnek şeklinde gösterilerek Türkiye'de de Meclis dışından, teknik kişilerden oluşacak bir tarafsız hükûmetin kurulması yahut buna imkân yoksa MP, DP ve bağımsızların yer alacağı bir koalisyon hükûmetinin teşkil edilmesi istenmiştir. Ancak bu şekilde seçimlerde güvenliğin sağlanacağına vurgu yapılmıştır.⁸⁷ Yeni Asır Gazetesi de yeni seçim kanununu övmekle birlikte serbest bir seçim için bunu yeterli görmemektedir. Çünkü seçim kanununun değişmesi ile birlikte, idare ve hükûmetin eski baskıcı zihniyetini değiştirmeyeceğine inanan gazete, güvenli bir seçimin göstergesi olarak seçimlerin mevcut hükûmetin denetiminde yapılmamasını istemektedir.⁸⁸ Bu iki gazetenin tarafsız veya muhalefetin de içinde yer aldığı bir hükûmet kurulması isteklerini CHP yanlısı Son Telgraf Gazetesi'nin başyazarı Ethem İzzet Benice ateş püskürerek sert bir dille eleştirmiştir. Ortaya konan teklifleri "*lişumsuz ve yersiz bir şımarıklığın ifadesi*" olarak niteleyen yazar, gazetelerin bu yöndeki yazılarını DP'nin bir zemin ve fırsat yoklama çakışması olarak değerlendirmiştir.⁸⁹

24 Şubat günkü bazı gazetelerde Bayar ile Günaltay'ın son zamanlarda pek çok defa görüştüğü ve DP Genel İdare Kurulu'nun da sürekli toplantılar yaptığı iddia edilmiştir. Bunun dışında başka bir iddia daha vardır. Hükûmet seçimlerin dürüst ve sakin bir havada geçmesi adına DP'ye bir koalisyon teklifinde bulunmuş, DP ise bu teklifi hemen kabul etmiştir. Buna göre Adalet

d'Hondt (1961), Çifte Barajlı d'Hondt (1983), Çifte Barajlı d'Hondt ve Kontenjan (1987, 1991), Ülke Barajlı d'Hondt (1995, 1999) gibi pek çok farklı biçimleri uygulanmıştır. Parantez içinde belirtilen yıllarda bu sistemlerle seçime gidilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Tuncer, *age.*, s. 98-106.

⁸⁶ Uran, *age.*, s. 450., Barutçu, *age.*, s. 398-399.

⁸⁷ "Kabinenin durumu ne olacak?", *Yeni Sabah*, 20 Şubat 1950, s. 1, 5.

⁸⁸ M. Tuncer, "Seçim için teminat", *Yeni Asır*, 21 Şubat 1950, s. 1, 3.

⁸⁹ Ethem İzzet Benice, "Garip Teklifler!", *Son Telgraf*, 21 Şubat 1950, s. 1, 3.

Bakanlığına Nuri Özsan, İçişleri Bakanlığına da Fuad Hulusi Demirelli getirilecektir.⁹⁰ CHP çevreleriyse koalisyon teklifinin DP'den geldiği açıklamasında bulunmuşlardır.⁹¹ Zafer Gazetesi bunun üzerine teklifin DP'den geldiği şayialarını yalanlamıştır. Hatta DP, koalisyon için hiçbir girişimde de bulunmamıştır.⁹² Bütün bu dedikodulara son noktayı Celâl Bayar'ın Vatan Gazetesi'ne verdiği demeç koymuştur. Bayar, koalisyon fikrine ilk günden itibaren sempati ile baktığını, iddia edildiği gibi hükûmetle görüşmenin de olmadığını, son olarak da ne kendilerinin ne de hükûmetin bu meselede birbirlerine bir teklifte bulunmadığını açıklamıştır. Son zamanlardaki haberlerin birer tahminden ibaret olduğunu da sözlerine eklemiştir.⁹³ Buna nazaran Bayar'ın duyduğu sempatiye rağmen iktidarın bir koalisyon hükûmeti teşkiline taraftar olmadığını, 26 Şubat 1950 tarihindeki sayısında Yeni Sabah Gazetesi okuyucularına aktarmıştır.⁹⁴ Öte yandan görüldüğü üzere, seçim kaygısından olsa gerek Bayar, kendileri tarafından yapılmış olan teklifleri ve görüşmeleri inkâr etmektedir. En başından beri CHP ile bir koalisyon kurmak isteyen DP'yi en sert bir şekilde eleştiren MP'nin yayın organı Kudret Gazetesi⁹⁵ de Bayar'ın koalisyon için görüşme olmadığı yönündeki demecine asla inanmamaktadır. Çünkü gazeteye göre Bayar, koalisyon için görüşse de pek ala görüşmedim diyebilecek karakterde bir adamdır.⁹⁶ Daha sonra Başbakan Şemsettin Günaltay da DP ile koalisyon görüşmelerinin yapıldığına ilişkin iddiaları reddeden bir açıklamada bulunmuştur. Günaltay'a göre, yeni seçim kanunu millî iradeyi tam anlamıyla tecelli ettirecek bir kanun olduğu için bir koalisyon hükûmetine ihtiyaç bulunmamaktadır. Yeni seçim kanunuyla birlikte seçim zamanında

⁹⁰ “Bir koalisyon kabinesinin kurulması dedikoduları”, *Son Saat*, 24 Şubat 1950, s. 1-2., “Koalisyon Kabinesi kurulacak”, *Vatan*, 24 Şubat 1950, s. 1, 4., “Demokrat Parti'nin iştirakiyle bir koalisyon kabinesi kuruluyor”, *Son Posta*, 24 Şubat 1950, s. 1, 7., “Adalet ve İç İşleri Bakanlıkları D. Parti'ye Veriliyor”, *Demokrat İzmir*, 24 Şubat 1950, s. 1, 10.

⁹¹ “Koalisyon Kabinesi”, *Son Saat*, 25 Şubat 1950, s. 1-2.

⁹² “Asılsız bir haber”, *Zafer*, 25 Şubat 1950, s. 1, 6.

⁹³ “Celâl Bayar'ın gazetemize beyanati”, *Vatan*, 25 Şubat 1950, s. 1, 3., “Bayar koalisyon haberinin tahmin olduğunu söyledi”, *Son Posta*, 25 Şubat 1950, s. 1, 7., “Celâl Bayar'ın fikri”, *Son Saat*, 25 Şubat 1950, s. 2., “Demokrat Partiye verilecek bakanlıklar”, *Demokrat İzmir*, 25 Şubat 1950, s. 1, 6.

⁹⁴ “CHP Koalisyon Kabinesi teşkiline taraftar değil”, *Yeni Sabah*, 26 Şubat 1950, s. 1, 7.

⁹⁵ “Koalisyon Müzakereleri”, *Kudret*, 23 Şubat 1950, s. 5., Nureddin Ardıçoğlu, “Koalisyon”, *Kudret*, 26 Şubat 1950, s. 1, 4.

⁹⁶ Gazete, yayınladığı başmakalede aynı zamanda DP liderlerinin; muhalefetliğini sert bir dille eleştirmiştir. DP'yi dürüst ve demokratik bir muhalefet yapmamakla suçlamaktadır. CHP'yi “dürüst ve demokratik bir muhalefeti zihniyeti ve şabısları ile kökünden reddederek onun yıkımı için çarpışan bir kuvvet” olarak tarif eden gazete, bugün DP liderlerinin CHP ile kucak kucağa oturduğunu, muhalefetlik görevini yapacak cesareti olmadığını öne sürmüştür. Son olarak halk, artık bu son koalisyon meselesinin gündeme gelmesiyle birlikte Bayar ve arkadaşlarını defterden silmelidir. Nureddin Ardıçoğlu, “Husumet Kararı ve Koalisyon”, *Kudret*, 27 Şubat 1950, s. 1, 4.

hükûmete düşen çok önemli bir görev bulunmamaktadır. Hükûmetin görevi, asayişî sağlayarak halkın oy verme özgürlüğünü serbestçe kullanmasını sağlamaktır. Artık seçimlerin idaresini hükûmetler değil, bağımsız mahkemeler yapacaktır.⁹⁷

DP'nin koalisyon hükûmeti kurma teklifinin, gizli görüşmeler sonucunda reddedilmesine ve hükûmetin de koalisyondan yana olmadığını açıklamasına rağmen, bazı muhalif gazetelerde koalisyon yönünde hükûmeti etkileme çalışmaları devam etmiştir. Yaptıkları haberlerle, CHP'li aşırıların ve DP'lilerin; koalisyon taraftarı olduklarını ifade etmişlerdir. Yayınlanan başmakalelerle de dürüst bir seçim için koalisyon hükûmetinin ne kadar gerekli olduğuna vurgu yapılmış, CHP'den koalisyon hükûmetine sıcak bakması istenmiştir. CHP'nin dürüst seçimler konusunda samimiyetinin derecesinin, koalisyon hükûmeti teklifini kabul edip etmemesi ile belli olacağı sürekli olarak dile getirilmiştir. Başka ülkeleri örnek gösteren bu gazetelere göre, bir dönüm noktası olan 1950 Genel Seçimlerine gidilirken seçimlerin denetimi anlamında Adalet ve İçişleri Bakanlıklarının DP'ye verilmesi suretiyle koalisyon hükûmetinin kurulması bir zorunluluktur.⁹⁸ Bayar da zaman zaman yaptığı açıklamalarla da koalisyon hükûmetinin kurulması taraftarı olduğunu açıklayarak gündemi taze tutmuştur. 17 Mart 1950 tarihinde Eskişehir'de gazetecilere verdiği demeçte seçim zamanını ile sınırlanmış bir koalisyon hükûmetinin kurulmasının, seçimlerin emniyetine ve itimat havasının oluşmasına büyük bir faydası olacağını açıklamıştır.⁹⁹ Bayar, DP Konya İl Kongresi'nde 26 Mart'ta ilk seçim konuşmasını yapmıştır. Konuşmasında koalisyon hükûmeti meselesine değinerek bu yöntemle her iki partinin de seçimlerde denetim görevini birlikte görerek seçimlerin emniyet içinde gerçekleştireceğini savunmuştur. Böylece hiç kimse, koalisyon hükûmetinin yapacağı seçimlere itiraz edemeyecektir. İktidar partisi de seçimleri dürüst bir şekilde yapma noktasında samimi ise koalisyon

⁹⁷ "Başbakanın gazetemize beyanatı", *Son Telgraf*, 8 Mart 1950, s. 1, 3.

⁹⁸ Akşam gazetesine göre CHP'li müfritler halen koalisyondan yanadır. MP ise koalisyon kabinesinin karşısında yer almaktadır. "Koalisyon Kabinesi dedikoduları Ankara'da halen devam etmektedir", *Son Saat*, 1 Mart 1950, s. 1-2. Sedat Simavi, "Hatalar", *Hürriyet*, 1 Mart 1950, s. 1, 4., "Koalisyon kabinesi meselesi", *Son Posta*, 3 Mart 1950, s. 1, 7. Vatan Gazetesi'ne göre DP ve CHP seçim zamanı için koalisyon kabinesi istemektedir. "Her iki parti de seçimlerde bir koalisyon kabinesi istiyor", *Vatan*, 3 Mart 1950, s. 1, 3. "Koalisyon kabinesi", *Demokrat İzmir*, 3 Mart 1950, s. 1, 6., "Meclis dağılınca DP, bir koalisyon kabinesi teşkilini talep edecek", *Cumhuriyet*, 21 Mart 1950, s. 1., "Koalisyon kabinesi", *Yeni Sabah*, 14 Mart 1950, s. 1, 5., M. Tuncer, "Koalisyon kabinesi neden bir zarurettir?", *Yeni Asır*, 9 Mart 1950, s. 1, 3., Şevket Bilgin, "Bu mantıksızlığa son verme zamanıdır", *Yeni Asır*, 10 Mart 1950, s. 1, 3., Şevket Bilgin, "Vicdanlara sinen şüphe ve korku dağılmalı", *Yeni Asır*, 16 Mart 1950, s. 1, 3., M. Tuncer, "Halk Partisi serbest seçimde samimi ise", *Yeni Asır*, 19 Mart 1950, s. 1-2.

⁹⁹ "Celâl Bayar şehrimizde", *Zafer*, 18 Mart 1950, s. 1, 6., "Yine koalisyon kabinesi bahsi", *Yeni Sabah*, 19 Mart 1950, s. 1, 7.

hükûmetine yanaşmak zorundadır.¹⁰⁰ 14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri öncesinde Bayar'ın son kez yaptığı koalisyon hükûmeti çağrısına ertesi günü CHP'den yine ret cevabı gelmiştir. Ret cevabının gerekçesi ise yeni seçim kanununun gerekli serbestliği ve denetimi sağladığı, hükûmetin de seçimlerde önemli bir görevi bulunmadığı, denetimi bağımsız mahkemelerin yapacağı yönündedir. Ayrıca yapılan açıklamada Bayar'ın teklifi hayretle karşılanmıştır:

“Celâl Bayar'ın seçim için koalisyon kabinesi istemesini hayretle karşılarız. Filhakika zaman zaman demokrat memleketlerde muhtelif partilerden mürekkep hükûmetler kurulduğu vakidir. Fakat seçim zamanı koalisyon istemek Celâl Bayar'a has bir usule benzemektedir.”¹⁰¹

Koalisyon hükûmeti meselesi burada son bulmayacaktır. Nisan ayının ortalarında Fevzi Çakmak'ın cenazesinde meydana gelen gerici nitelikteki olaylardan sonra iki parti arasındaki koalisyon hükûmeti kurma girişimleri tekrar ortaya çıkmış; fakat bu sefer görüşmeler basına yansımamıştır.

Genel seçimlere çok az bir zaman kala, 10 Nisan 1950 tarihinde Mareşal Fevzi Çakmak vefat etmiştir. Vefat haberine rağmen radyoların eğlenceli müzik yayınlarına devam etmesi ve bir millî yasın da ilan edilmemesi üniversite öğrencileri tarafından tepki ile karşılanmıştır. Öğrenciler, bunun üzerine hükûmetten cenazeye saygı gösterilmesini istemişlerdir.¹⁰² Uran'ın anlattıklarına göre, bu sırada Başbakan Günaltay'ın Kastamonu'da seçim gezisinde bulunması nedeniyle Başbakanlığa vekâlet eden Nihat Erim, öğrencilerin bu isteklerini yerine getirmemiştir.¹⁰³ Cenaze töreninin yapıldığı esnada da müzik yayınının durmaması, sinema ve tiyatroların açık kalması ve aynı zamanda modern bir cenaze töreninin yapılmaya çalışılması üzerine karışıklıklar çıkmıştır.¹⁰⁴ Kalabalığın arasına karışmış olduğu iddia edilen tahrikçiler, orada bulunan 150 bin kişiyi tahrik ederek İslam dinine aykırı olduğu gerekçesi ile modern cenaze töreni yaptırmamışlardır. Ezan ise Türkçe değil, Arapça okutturulmuştur. Cenaze askerin elinden zorla alınarak ilahiler ve tekbirlerle Eyüp'e götürülürken yol üzerindeki bütün dükkânlar, saygı belirtisi olarak kapattırılmıştır.¹⁰⁵ Cenazede yaşanan olaylar, bazı hükûmet çevrelerinde bir irtica hareketi olarak görülmüş ve içlerinde bir korku belirmiştir. Hükûmet, 31 Mart Vakası'nın

¹⁰⁰ “Celâl Bayar koalisyon kabinesinin teşkilini istiyor”, *Akşam*, 27 Mart 1950, s. 1-2., “Bayar dün Konya'da bir seçim konuşması yaptı”, *Hürriyet*, 27 Mart 1950, s. 1, 4., “Celâl Bayar'ın ilk seçim nutku”, *Zafer*, 27 Mart 1950, s. 1, 6.

¹⁰¹ “Koalisyon kabinesi”, *Hürriyet*, 28 Mart 1950, s. 1, 4., “Koalisyon kabinesi”, *Cumhuriyet*, 28 Mart 1950, s. 1, 3.

¹⁰² “Mareşalin ölümü karşısında”, *Hürriyet*, 11 Nisan 1950, s. 1, 3.

¹⁰³ Uran, *age.*, s. 379-380.

¹⁰⁴ Karpat, *age.*, s. 362.

¹⁰⁵ Barutçu, *age.*, s. 405; Karpat, *age.*, s. 362.

yenilenmesi olarak gördüğü bu olaylardan dolayı MP'yi sorumlu tutmuştur.¹⁰⁶ Türkiye'nin ilk defa sıkıyönetimsiz ve serbest kanunlarla seçimlere gittiği günlerin hemen öncesinde tedhiş ve irtica olaylarının meydana gelmiş olması özellikle Erim'i telaş ve endişeye sevk etmiştir. Seçimler yaklaşırken ülkenin daha büyük tehlikelerle karşılaşmasını önlemek için tedbirler alınması gerektiğini düşünen Erim, böyle bir ortamda DP ile CHP'nin irtica, komünistliğe ve şiddet hareketlerine karşı ortak prensipler ilan etmesini Başbakan'a iletmış, Başbakan da bunu, Bayar'a teklif etmiştir. Erim'in telkinleri sonucunda yapılan Bayar-Başbakan Günaltay görüşmesinde, Bayar şiddet ve irtica karşısında ortak prensipler ilan etmenin de ötesinde koalisyon hükûmeti kurma teklifinde bulunmuştur. Bayar'ın koalisyon teklifini duyan Erim, bunu sahiplenerek rejim ve memleketin selameti için her türlü partizan düşüncüyü bir kenara bırakarak Başbakanı DP ile koalisyon hükûmeti kurma konusunda ikna etmeyi başarmıştır.¹⁰⁷ En son koalisyon hükûmetine karşı çıkmış olan Erim, görüldüğü üzere gerici ve şiddet olayları nedeniyle endişeye kapılıp koalisyon fikrini sahiplenmeye başlamıştır.

Nihat Erim, DP ile seçimlere giderken bir koalisyon hükûmeti kurma fikrini o kadar çok sahiplenmiştir ki koalisyon yapılması durumunda Başbakan Yardımcılığı görevini Celâl Bayar'a vermeye ya da hükûmetten tamamen çıkmaya hazırdır. CHP'nin koalisyona razı olmaması durumunda ise hükûmetten istifa ederek istifa gerekçesini basına açıklayacağını Başbakan Günaltay'a söylemiştir. İlk başta koalisyona taraftar olmayan Günaltay'ı bu sözleriyle ikna etmeyi başarmış olan Erim, Günaltay ile birlikte İnönü'ye giderek durumu anlatmış ve kendisini koalisyon konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Fakat Erim'in bütün ısrarlarına rağmen İnönü koalisyon fikrine şiddetle karşı çıkmıştır. İnönü'nün karşı çıkışları karşısında Günaltay da eski fikrine geri dönmüştür. Ortak beyanname yayınlama konusunda da İnönü, içeriği aynı olmak şartıyla ayrı ayrı beyannamelerin yayınlanmasını zoraki kabul etmiştir. İnönü'nün Erim'e anlattıklarına göre kendisinin koalisyona karşı çıkmasının nedeni DP'nin "*Falan valiyi değiştirin, falan memur baskı yapıyor, şu hareket baskıdır, bu hareket yolsuzdur*" şeklinde bu işi istismar etme ihtimalidir. Hatta tam birlikte hareket edilecekken DP, istifa edip hükûmetten de çekilebilir. İşte bu nedenlerden ötürü koalisyonun CHP'ye faydadan çok zarar getireceğini düşünen İnönü, koalisyona sert bir şekilde karşı çıkmıştır. Erim de İnönü'ye karşı yaptığı savunmada olası bir anarşi karşısında orduya ve hükûmete tam olarak güvenemediğini, bu yüzden koalisyon hükûmeti tedbirine başvurulmasını istediğini dile getirmiştir. Görüşmenin sonunda Başbakan ile Bayar'ın tekrar

¹⁰⁶ Barutçu, *age.*, s. 405; Erim, *age.*, s. 435.

¹⁰⁷ Erim, *age.*, s. 437-439.

görüşmesine ve bu görüşmede Bayar'ın nasıl bir ruhsal durum içinde olduğunun gözlemlenmesine karar verilmiştir.¹⁰⁸

Alınan karar üzerine tekrar Başbakan ile Bayar görüşmüşlerdir.¹⁰⁹ Bayar, beyanname fikrini arkadaşlarının da kabul ettiğini belirtmiştir.¹¹⁰ Görüşmenin hemen ardından da Bayar, seçim zamanında millî birliği ve huzuru, güvenliği her türlü teşebbüse karşı mücadele ederek koruyacaklarını ve seçimlerin yasal sınırlar içerisinde yapılması için de hükûmete yardımcı olacaklarını belirtir şekilde bir beyanat vermiştir.¹¹¹ Beyanat karşısında MP dışındaki herkes memnun kalmıştır. Fakat Erim'in seçim dönemine dair bütün endişelerini yersiz bulan İnönü, koalisyon konusunda yumuşamamıştır. Erim'e göre İnönü'nün koalisyon istememesinin gerekçesi Bayar'ın bu işi istismar edeceği düşüncesi değil, seçimlerden önce DP ile iş birliğinin, CHP'nin seçim şansını zayıflatacağı düşüncesidir. Bu konuda da İnönü gibi düşünmeyen Erim, netice itibariyle İnönü'yü koalisyon fikrine ikna edememiştir. Partinin koalisyona razı olmaması durumunda hükûmetten istifa edeceğini söyleyen Erim, muhalefetin kendisinin istifasını istismar etmesinden ve parti içindeki durumunun sarsılmasından endişelenerek bundan vazgeçmiştir.¹¹² Böylece DP'nin seçimler öncesinde son koalisyon hükûmeti kurma girişimi de, Erim'in bütün çabalarına rağmen; başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Türkiye 14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerine CHP hükûmetiyle girmiştir. Seçimler, huzur içinde ve düzenli bir şekilde gerçekleştirilmiştir.¹¹³ Seçim sonuçlarına göre; DP %53.35 oy oranıyla Meclis'te %83.57'lik bir temsil oranı ve 408 milletvekilliği kazanırken, CHP % 39.78 oy oranıyla sadece %14.40'lık bir temsil gücüne ve 69 milletvekilliğine ulaşabilmiştir.¹¹⁴ Seçimlere katılan bir diğer parti MP oyların % 3.03'ünü alarak 1, Bağımsızlar ise %3.40'ını elde ederek 9 milletvekilliği kazanmıştır.¹¹⁵ Dolayısıyla DP, 487 milletvekilliğinden 408'ini kazanarak 1950 Genel Seçimlerinden birinci parti olarak çıkmıştır.

¹⁰⁸ *age.*, s. 439-440., İsmet İnönü, *Defterler: 1919-1973*, Yayına Haz. Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 391.

¹⁰⁹ "Günlaltay-Celâl Bayar Mülakatı", *Son Telgraf*, 20 Nisan 1950, s. 1, 3.

¹¹⁰ Erim, *age.*, s. 440.

¹¹¹ "Celâl Bayar'ın seçimlere dair dün geceki beyanatı", *Yeni Asır*, 20 Nisan 1950, s. 1, 4.

¹¹² Erim, *age.*, s. 441-442.

¹¹³ Karpat, *age.*, s. 327.

¹¹⁴ Tanör, *age.*, s. 351. Seçim sonuçlarıyla ilgili veriler kimi kaynaklarda farklı gösterilmektedir. DP 416 (% 55,2), CHP 69 (% 39,6), MP1 (% 4,6) ve Bağımsızlar 1 (% 0,6) milletvekili çıkartabilmiştir. https://global.tbmm.gov.tr/docs/secim_sonuculari/secim3_tr.pdf. (02.09.2020).

¹¹⁵ Karpat, *age.*, s. 327.

Sonuç

Türk Demokrasi Tarihi'nde önemli bir dönüm noktası olan 14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri yaklaşırken ana muhalefet partisi DP, seçimlerin güven içerisinde ve dürüst bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak adına iktidar partisi CHP'ye seçim zamanıyla sınırlı olmak üzere birlikte koalisyon hükûmeti kurma teklifinde bulunmuştur. Yeni seçim kanunu DP'ye göre her ne kadar demokratik bir kanun olsa da bu kanunu uygulayacak zihniyet daha önemlidir. Hileli ve baskıcı 1946 Genel Seçimlerini göz önünde bulunduran DP, bunun bir daha tekrarlanmasını önleminin yolu olarak 1950 Seçimlerinin CHP-DP arasında kurulacak bir koalisyon hükûmeti ile gerçekleştirilmesi fikrini ortaya atmıştır.

Partiler arasında sertleşecek seçim mücadelesini yumuşatmak ve nispi temsil sisteminin yürürlükte olmamasının mahzurlarını ortadan kaldırmak için de partilerin, aday listelerinde belirli iller için karşılıklı olarak boş kontenjan bırakması da DP tarafından ortaya atılan teklifler arasındaydı. Ayrıca parti liderlerinin seçilmesini garantilemek adına liderler, karşı partinin aday listesinde yer alacaktır. Böylece nispi temsilin yokluğunda, muhalefetin Meclis'te temsil edilememesi sorunu çözümlenecektir. DP, bu teklifler için CHP ile resmi görüşmeleri başlatmadan önce bunun hazırlığını çeşitli mecralarda yapmaya başlamıştır. Önce CHP'nin İzmir ve Manisa teşkilatları teklifler konusunda ikna edilmeye çalışılmış ve aracılarla konu CHP yönetimine duyurulmuştur. Bunlar yapılırken DP, kendi yanında yer alan gazeteleri kullanarak, koalisyon hükûmeti kurulması yönünde hükûmetin tutumunu öğrenmeye çalışmıştır. 1950 Genel Seçimlerine gidilirken kimi muhalif basın, bir koalisyon hükûmetinin ya da tarafsız bir hükûmetin kurulmasının zorunluluğuna değinirken, MP taraftarı basın koalisyonun kesin olarak karşısında yer almıştır. Aynı zamanda MP, DP'nin danışıklı bir parti olduğunu, başka bir deyişle, CHP'den farklı bir parti olmadığını vurgulamıştır.

Yukarıda anlatıldığı şekilde DP tarafından bir zemin yoklaması yapıldıktan sonra resmi girişimlerde bulunulmuştur. Yeni Seçim Kanununun Meclis'te yasalaşmasından sonra CHP ile DP arasında, basından saklanan, fakat basın tarafından dile getirilen; bir takım gizli resmi görüşmeler yapılmıştır. Resmi görüşmeler esnasında DP'li temsilcilerin ilk tekliflerinde değişiklikler yapması ve İnönü gibi bazı CHP yöneticilerinin DP Genel Başkanı Celâl Bayar'a güvenmemesi nedenleriyle koalisyon reddedilmiştir. Özellikle İnönü, Bayar'ın koalisyonu istismar edeceğini düşünmüştür. Ancak DP'lilere reddin gerekçesi daha farklı açıklanmıştır. Resmi görüşmelerin sona ermesinden sonra yaklaşık bir ay daha muhalif basın tarafından koalisyon fikri gündemde tutulmaya devam edilmiştir. Koalisyon hükûmetinin kurulmasının zorunluluğundan bahseden muhalif basına, Bayar'ın aynı yönde verdiği demeçler büyük destek olmuştur. Bu

tür haberler ise iktidar partisi ve onun yayın organı tarafından sert bir dille eleştirilmiş; iktidar, koalisyonun olamayacağı yönünde açıklamalar yaparak tavrını ortaya koymuştur.

Mareşal Fevzi Çakmak'ın cenazesinde yaşanan gerici nitelikte olduğu değerlendirilen olaylar iktidardaki bazı kişilerde rejimin geleceği açısından büyük endişelere neden olmuştur. Bunu fırsat bilen Bayar koalisyon teklifini yinelenmiştir. Koalisyona sıcak bakan Başbakan Yardımcısı Nihat Erim'in İnönü nezdinde gerçekleştirdiği bütün girişimlere rağmen İnönü'ye koalisyonu kabul ettirememiştir. İnönü her ne kadar Bayar'ın koalisyonu istismar etmesinden endişelendiği için kabul etmeyeceğini açıklasa da aslında durum farklıdır. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, DP ile seçimler öncesinde koalisyon hükümeti kurmanın CHP'nin seçim kazanması şansını zaafa uğratacağını düşünmüştür. Netice itibariyle seçimler, CHP'nin iktidar olduğu bir ortamda huzur ve güven içerisinde gerçekleştirilmiştir. 1950 yılının başlarından itibaren DP'nin başlattığı koalisyon girişimleri başarısız olmuştur. Bu süre zarfında CHP içerisinde koalisyona sıcak bakanlar ile bakmayanlar arasında kırgınlıkların da olduğu görölmektedir. Diğer yandan bazı CHP'lilerin koalisyon fikri karşısında sürekli olarak fikirlerinin değiştiğine şahit olunmuştur.

Son olarak, seçimler esnasında koalisyon denemesinin ilk defa gerçekleştirilmek istenmesi, çok partili rejimin ilk dönemlerinin enteresan bir girişimi niteliğindedir. Koalisyon girişimine yol açan DP'nin duyduğu endişelerin ne kadar yersiz olduğu, seçimlerin güvenli bir şekilde yapılması sonrasında anlaşılmıştır.

Kaynaklar

Sürelı Yayınlar

Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Demokrat İzmir

Hürriyet

Kudret

Son Posta

Son Saat

Son Telgraf

Vatan

Yeni Asır

Yeni Sabah

Zafer

Kitaplar ve Makaleler

- AĞAOĞLU Samet (1993) *Siyasi Günlük: Demokrat Parti'nin Kuruluşu*, Yay. Haz.: Cemil Koçak, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BARUTÇU Faik Ahmet (1977) *Siyasi Anılar 1939-1954*, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- BİLA Hikmet (1999) *CHP 1919-199*, Doğan Kitap, İstanbul.
- BURGAÇ Murat (2013) 1946 Genel Seçimlerinde Propaganda, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 26, Bahar, s. 163-184.
- ERİM Nihat (2005) *Günlükler: 1925-1979*, C I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- EROĞUL Cem (2003) *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, İstanbul.
- (2013) "Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-1971", *Geçiş Sürecinde Türkiye*, Der: İrvın C. Şınk, E. Ahmet Tonak, 6. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul.
- GOLOĞLU Mahmut (2013) *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV 1946-1950 Demokrasiye Geçiş*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İNAN Süleyman (2006) *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Liberte Yayınları, Ankara.
- İNÖNÜ İsmet (2016) *Defterler: 1919-1973*, Haz. Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- KARATEPE Şükrü (2009) *Darbeler, Anayasalar ve Modernleşme*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- KARPAT Kemal H. (2015) *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, 6. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- KOÇAK Cemil (2013) *Siyasi Tarih 1923-1950, Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Yay. Yön. Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul.
- ÖZTÜRK Kazım (1998) *Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem 1950-1954*, VII. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 18, Ankara.
- ÖZTÜRKÇİ Alpaslan (2020) Şemsettin Günaltay Hükûmeti'nin Programı ve Tarihsel Misyonu, *İğdr Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:23, Temmuz, s. 409-434.
- SÖNMEZ Naim (2013) Seçim Sisteminin Demokratikleştirilmesinin Bir Aşaması: 1950 Milletvekili Seçim Kanunu, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:6, Sayı: 2, s. 438-461.
- TANÖR Bülent (2008) *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, 9. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- TOKER Metin (1990) *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944-1973: Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- TUNCER Erol (2002) *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler 1877-1999*, 1. Baskı, TESAV Yayınları, Ankara.
- URAN Hilmi (2008) *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- YALMAN Ahmet Emin (1997) *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim-2: 1922-1971*, Haz. Erol Şadi Erdiñç, Pera Turizm ve Ticaret Yayınları, İstanbul.